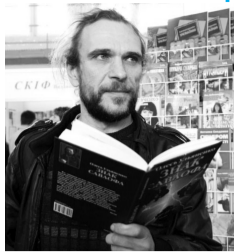

Михайло Грушевський:
«Український народ
не є частиною
російського «племіні»

Штрихи до портрета першого
президента України
» стор. 8—9

Мирослав Слабошпицький:
«Свої романи Олесь
Ульяненко писав
на старих комп'ютерах
Андрія Куркова»

» стор. 10—11

Гра без загострення

У хокейній федерації
України після кількох
місяців невизначеності
розв'язалося
президентське питання

» стор. 14

Україна молода

Середа, 27 листопада 2024 року

№48 (6012)

Учорашні курси
НБУ:
1\$ = 41,298 грн
1€ = 43,994 грн

Гарячий листопад

Халіновитий рашист
допоміг українським
артилеристам
рознести
балістичними
ракетами аеродром
у Курській області

» стор. 4

АРМІЯ **INFORM**

Куп'янськ знову вільний, наші воїни вибили кацапів з містечка на Харківщині.

Поспішіть передплатити «Україну молоду» на наступний рік

стор. 12

Сергій Кислиця
Постійний представник
України при ООН

«Путін хоче бачити Україну на колінах, але замість цього ми об'єднуємо світ для боротьби з голодом та несправедливістю. Це яскравий приклад того, як Росія знову зазнає поразки у своїх спробах зламати Україну».

ПАМ'ЯТЬ

Не зламали 1922, 1932, 1933, 1946-й

100-літня свідок Голодомору Надія Северин, дипломати, священники й мільйони інших людей вшанували замучених геноцидом українців

Валентина САМЧЕНКО

У десятках країн у четверту суботу листопада вшанували безневинних жертв голодоморів в Україні, які влаштувала радянсько-московська влада на криваво приєднаних українських територіях за спротив. Свічки пам'яті запалювали, щоб пом'янути мільйони загиблих: у 1921—1923, 1932—1933 та 1946—1947 роках.

Пам'ять жертв Голодомору-геноциду 1932—1933 років в Україні велелюдно вшанували у соборі Святого Патріка в Нью-Йорку (уже 37-й раз). Спільну екуменічну молитву звершували владики Української греко-католицької церкви та Української православної церкви США за участі хору «Думка», численної української громади, молоді й дітей, українських захисників, які проходять реабілітацію в США, дипломатів та офіційних представників США, повідомляє Постійне представництво України при ООН.

Була присутня пані Надія Северин, яка пережила Голодомор. Влітку цього року свідок геноциду українців, який вчиняла Москва на чолі з диктатором сталініним, дійшла до свого життєвого 100-літнього ювілею.

«91 рік тому на найродючішій землі мільйони людей померли від голоду. Сьогодні ми молитовно поминаємо цей геноцид, Голодомор, у час, коли проти України та її народу йде геноцидна війна. Ми вшановуємо жертв Голодомору та тих, хто страждає від сучасної агресії», — сказав митрополит Борис Гудзяк, архієпископ Філадельфійський.

Президент Українського конгресового комітету Америки Майкл Савків наголосив на важливості пам'яті про Голодомор, яка об'єднує українців усього світу. «Путін хоче бачити Україну на колінах, але замість цього ми об'єднуємо світ для боротьби з голодом та несправедливістю. Це яскравий приклад того, як Росія знову зазнає поразки у своїх спробах зламати Україну», — акцентував постійний представник України при ООН Сергій Кислиця.

Тим часом у Києві вшанували пам'ять жертв голодоморів, зокрема, концертом у Національній філармонії України, який відідали представники багатьох амбасад. Головним — як меса — звучала багатоголоса «Панахида за померлими з го-

Вшанування у соборі Святого Патріка в Нью-Йорку.

Сергій Кислиця і свідок Голодомору Надія Северин.
Фото з fb-сторінки Постійне представництво України при ООН/Perm Mission of Ukraine to the UN.

луду» композитора Євгена Станковича. Рефреном звучали «голосом Майдану» — Євгена Нищука — роки винищення українців голодоморами: 1922, 1932, 1933, 1946... Анастасія Флорескул тужливо й ніжно співом від образу дитини зверталася до матері. Басову партію виконав Сергій Магера. Музикою передано крики відчаю і моління про порятунок, ненависть до катів та жалоба за втраченими мільйонами життів. Виконавці концерту: Національний ансамбль солістів «Київська камера-та» під керівництвом скрипальки-солістки Богдани Півненко, Симфонічний оркестр НФУ, хор «ДУМКА». Створила музичне полотно вечора пам'яті канадсько-американська диригентка з українським корінням Кері-Лінн Вілсон.

Британка Самара Пірс у Києві представила з українською командою документальний фільм «Сімейний альбом», який оповідає про фотографії, що зроблені

у 1933 році в Харкові й околицях її прадідом — австрійським інженером-хіміком Александром Вінербергером. Йому вдалося дипломатичною поштою вивезти зображення за кордон. А Самара документує геноцидні дії Москви в російсько-українській війні: у 2023 році поїхала на Харківщину, яка потерпає від бойових дій ворога.

Нині, за період повномасштабного спротиву, фотограф Самара Пірс уже втретє в Україні. «Сімейний альбом» режисерки Марини Ткачук показують у прокаті 80 кінотеатрів. Світова прем'єра фільму, який доступний п'ятьма іноземними мовами, відбулася у жовтні на Варшавському міжнародному кінофестивалі класу «А». Уже заплановано покази в десяти країнах.

Правда перемагає. За кожне змарноване життя українців має врешті-решт відповісти країна-вбивця. ■

Продовження теми — 4-5 стор.

НА ФРОНТІ

Гарячий листопад

Халіновитий рашист допоміг українським артилеристам рознести балістичними ракетами аеродром у Курській області

Лариса САЛІМОНОВИЧ

Останнім часом російські воюючі в своїх тіктоках масово скаржаться на командирів, голод, холод і участь у м'ясних штурмах. Але трапляються і корисні для ЗСУ винятки на кшталт молодих піарників, яким кортить позхизуватися на бойовому посту біля потужної техніки. Один з таких «зафільмував» себе поблизу системи ППО ЗРК С-400, повідомивши, що перебуває наразі в районі аеродрому на Курщині.

Далі події розвивалися за традиційним сценарієм. На аеродром у Халіно, звідки велася трансляція, прилетіли напрочуд точні АТАСМС, влаштувавши широкий розліт суббоеприпасів з неминучою детонацією. Цей сюжет теж зняв на відео переляканий на смерть піарник, якому тепер вже було не до сміху. Злетіла в повітря і розхвалена ЗРК С-400, якою орки намагалися збити ракети. Аналогічну систему днями ЗСУ знищили й на території населеного пункту Большое Жирово в цій же області. Під потужний удар потрапили також радіолокаційна станція 92Н6Е, дві пускові установки і п'ятеро офіцерів дивізіону. Ще троє співробітників АТ «Алмаз-Антей» отримали смертельні поранення.

Тим часом наземний фронт і далі залишається гарячим. У ніч на 26 листопада Сили оборони України завершили

зачистку Куп'янська Харківської області від російських окупантів. Новину повідомив інформаційний OSINT-проект DeepState. Ця подія, без перебільшення знакова, оскільки дві рашистські колони активно просунулися вперед на цьому напрямку ще 14 листопада. Окрилені своїм успіхом, москвити запросили підкріплення, аби розвинути наступ далі, але удар ЗСУ зупинив цей рух. У результаті Куп'янськ, за попередніми даними, знову вільний.

Українські захисники продовжують утримувати населений пункт Білогорівку на Луганщині. Просуватися вперед оркам заважають погодні умови, мужність наших бійців і той факт, що непрохані заїди погано орієнтуються на місцевості. Цю новину в ефірі телемарафону повідомив начальник артилерії 1-го аеромобільного батальйону 81-ї окремої аеромобільної Слобожанської бригади ДШВ ЗСУ Максим Антонов. Він нагадав, що невдалий наступ ворога в районі Білогорівки на початку листопада викликав хвилю обурення на болотах.

Але, за даними проекту DeepState, ворог, на жаль, зумів просунути біля Новомлинська, Дальнього, Костянтинівського, в Роздольному, Петрівці та Кураховому. Вдається рашистам там будівлю знищувати «до фундаменту». Але не по зубах їм Сили оборони України. ■

НАУКА

Агроекосистеми зі смарт-технологіями

Досвід підвищення родючості ґрунтів українськими вченими цікавий китайським науковцям

Єлизавета МАХОНЮК, студентка 3-го курсу спеціальності «Журналістика», НУБіП України

Приїзд академіка НААН України, професора Національного університету біоресурсів і природокористування України Миколи Патики до китайського Університету Лін'ї, який у складі команди викладачів цього українського вишу проводив тут заняття з ряду дисциплін, став яскравою подією в освітньому і науковому житті обох університетів. Університет Лін'ї — один із найстаріших і найбільших вишів провінції Шаньдун. Сьогодні тут працюють 3 тисячі викладачів, навчаються понад 50 тисяч студентів, функціонують 6 кампусів із загальною площею понад один мільйон квадратних метрів, 24 школи та 2 філії. Немаленький такий партнер українського вишу!

На знак визнання наукових здобутків та внеску в розвиток сільськогосподарської науки Миколі Патиці присвоєно звання почесного професора Університету Лін'ї. І вже в цьому статусі він виступив на засіданні його вченої ради і представив глибоку доповідь на актуальну тему — «Ризосфера рослин: ґрунтові мікроорганізми, функції, родючість, смарт-агроінженерія біологічних систем», яка викликала жвавий відгук у китайських учених і студентів. Тут підкреслено важливість отримання сучасних знань за на-

прямом складної взаємодії рослин і ґрунтових мікроорганізмів, їх ролі у формуванні родючості ґрунтів та перспектива використання смарт-технологій у сільському господарстві, акцентовано увагу на пріоритеті вивчення ризосфери як унікальної екосистеми, де відбуваються головні процеси, що визначають здоров'я та продуктивність рослин.

Особлива увага — різноманітності ґрунтів та їх впливу на діяльність мікроорганізмів. Микола Патика представив результати власних досліджень, які свідчать про те, що взаємодія рослин і мікроорганізмів є одним з найважливіших факторів, що визначають продуктивність та якість сільськогосподарської продукції.

Китайські колеги висловили глибокий інтерес до розвитку освітньо-наукового напрямку ґрунтової мікробіології та запропонували розширити співпрацю з українськими науковцями. Це відкриває нові перспективи для розвитку наукового співробітництва між Україною та Китаєм у сфері сільського господарства. Ключові напрями — спільні наукові дослідження з вивчення ризосфери рослин, ґрунтової мікробіології та біоінженерії, обмін студентами, створення спільних лабораторій для проведення наукових досліджень у галузі сільського господарства, розробка нових технологій для підвищення родючості ґрунтів та створення стійких агроекосистем. ■

Свдокія ФЕЩЕНКО

ПОСТАТЬ

Захиталася вся росія

Нове погруддя ідеологові Української держави Миколі Міхновському постало в Києві

Нещодавно у столиці, на центральній алеї Байкового цвинтаря, урочисто відкрили нове погруддя ідеологові Української держави Миколі Міхновському. Автор — скульптор Ігор Семак.

Олена Теліга ставила Миколу Міхновського в один ряд з Тарасом Шевченком, Оленою Пчілкою, Іваном Франком і Лесею Українкою. Народився 1873 року на Полтавщині, в селі Турівка. Адвокат, публіцист. Входив до таємного студентського Братства тарасівців, засновник Української народної партії (1902), один із лідерів Української демократично-хліборобської партії, член Братства самостійників. Прихильник розпаду російської імперії. Автор засадничої праці «Самостійна Україна» (1900), який через п'ять років підготував проект Конституції. Врешті-решт, завдяки Миколі Міхновському укоріювалися означення «козаки-українці». І з'явився алгоритм дій: «Українська нація мусить добути собі свободу, хоч би захиталася ціла росія!».

Миколу Міхновського сміливо можна називати одним з ідеологів деколонізації України 120 років тому. Коли імперська росія у 1904 році святкувала 250-ліття «приєднання Малоросії», УНП в Харкові протестувала тим, що хотіла позбутися пам'ятника Пушкіну, а в Києві й Одесі — російським імператорам.

Зрозуміло, що тривалий час у радянські часи місце вічного спочинку Миколі Міхновського було в забутті. Пошук могили почався вже на початку 2000-х. Допомогла в тому й журналістка «України молоді», яка знайшла публікацію

хорунжого армії УНР, активного члена Військового клубу імені Павла Полуботка Віктора Павелка, яку було опубліковано в часописі «Жраківські вісті» 1944 року. Віктор Павелко був одним із небагатьох присутніх на похороні Миколі Міхновського і в публікації детально описав його останні дні та вказав на місце, де поховали 51-річного діяча. У 2008-му було встановлено пам'ятник.

До нинішнього року вандалі кілька разів намагалися знищувати скульптурне зображення Миколі Міхновського — українського достойника на українській території. Перед встановленням нинішнього пам'ятника у листопаді пошкодження на могилі засновника ідеї самостійної Української держави виявили у липні. Фундаторами спорудження нового стали: Історичний клуб «Холодний Яр», благодійні фонди «GloriUA» та «Україно! Я за тебе!». Долучилося донатами багато добровольців. Жертводавцем, зокрема, став кобзар Михайло Коваль із Черкащини, син якого, Роман, 13 вересня 2022 року безвісти пропав на Бахмутщині. І Геннадій Антіпов — батько Дениса Антіпова, який поліг за Україну 11 травня 2022 року...

На вшануванні-відкритті читала свій вірш чудова поетка Юлія Кашпуренко — лейтенант медичної служби, хірург Київського військово-

Микола Міхновський. Скульптор Ігор Семак. Фото Історичного клубу «Холодний Яр».

Вшанування достойника.

вого шпиталю, нагороджена відзнакою головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного «Хрест Військова честь». Наприкінці Тарас Компаніченко, Василь Лютий, Юрко Слюсар та гомінчанка Леся Діденко заспівали стрілець-

ку пісню «Ой у лузі червона калина». Урочистості завершилися покладанням квітів на могили захисників Олега Куцина і Андрія Жованика — козаків Історичного клубу «Холодний Яр», які полягли за Україну в 2022 році. ■

ОСВІТА

Легенди і державотворці в ліцеї

Народний художник Анатолій Куц наблизив учнів до відомих скульптур

Тетяна РУДЕНКО

«Ви — творці майбутнього». З такими словами до учнів столичного Предславинського ліцею №56 звернувся нещодавно на зустрічі знайомий скульптор, народний художник України Анатолій Куц.

Найупізнаваніші роботи майстра всі мають змогу бачити в центрі Києва. Це, власне, монумент Незалежності України і скульптурна композиція на честь легендарних засновників Києва, а навпроти, з іншого боку, — архангел Михаїл. Особливою монументальністю вирізняється композиційне зображення Пилипа Орлика біля Театру юного глядача на Липках. На Черкащині встановлено цикл пам'ятників «Шляхи Тараса», у США — «Жертвам Голодомору в Україні 1933 року» (Чикаго). І це далеко не повний список творчості Анатолія Куца, яка перетворилася на символи української пам'яті та культури, які формують ідентичність.

Анатолій Васильович поділився з ліцейстами своїми думками про роль митця в сучасному суспільстві: «Я тут тільки для того, щоб звернути вашу увагу на багатовікову історію України. Кожен з вас має можливість стати частиною цієї історії, створюючи щось нове та унікальне».

Видатний скульптор розповідав про зв'язки українців у славні часи Київської Русі, Княжої доби та Козаччини. Народний художник не один рік виношує ідею створення Музею Державності та Галереї Державотворців у центрі Києва.

Анатолій Куц у столичному Предславинському ліцеї №56. Фото надані ліцеєм.

«Моя муза — це Україна і все, що її стосується. Кожен куточок нашої землі, кожна легенда і традиція надихають мене на нові роботи», — каже Анатолій Куц. Його слова звучали з такою пристрасністю, що всі присутні відчували, як важливо цінувати свою культуру і спадщину свого народу.

На завершення зустрічі скульптор процитував настанову Тараса Шевченка: «Учіться, читайте... і чужого научайтесь, й свого не цурайтесь». Ці слова стали закличкою для молодого покоління — бере-

гти свою ідентичність та вчитися у крапцях, щоб творити своє майбутнє, базуючись на спадщині предків.

У ліцеї на заході також була присутня мисткиня Христина Катракіс. Про всеукраїнський історико-патріотичний мистецький проєкт «Джура» розповів президент благодійного фонду «МіСт» імені Михайла Савенка, член правління Асоціації благодійників України Сергій Ісаєнко. Монументи юному джурі можна зустріти в різних містах нашої країни. Вони поєднують минуле й майбутнє. ■

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Доленько МОЯ

Романси на слова Лесі Українки й Тараса Шевченка ввійшли в новий альбом

Валентина ГРИГОРЕНКО

Твори українських композиторів Лесі Дичко, Левка Колодуба, Марка Кропивницького, Леопольда Яценка та Миколи Стецюна ввійшли в новий альбом романсів на тексти класиків та обробок народних пісень ХХ століття. Метою проєкту «Спадок» став запис альбому з подальшою публікацією на загал, — щоб поширювати українську вокальну академічну музику на своїх теренах та в світі.

Деякі з романсів написані на тексти Лесі Українки й Тараса Шевченка, що занурюють в українську історію. Так само й народні пісні, що завдяки інтерпретації композиторів з далекого минулого доходять до сьогодення.

«Ідея виникла з потреби, — коментує продюсер проєкту Кирило Семенченко, начальник оркестру, заступник начальника Ансамблю пісні і танцю Збройних сил України. — Закордонні колеги просили послухати українських романсів, але виявилось, що показати можна не так уже й багато».

Викристалізувалась ідея тоді, коли подалась на грант авторка проєкту Катерина Левицька, сопрано, солістка Національного академічного театру оперети у Києві. Нам погодили грант».

Кирило Семенченко уточнює, що загалом від моменту народження проєкту минуло вже 7 місяців. Активна реалізація почалася з репетицій у серпні. Запис був у вересні. Реліз готували в жовтні. А презентували альбом у листопаді.

«Левко Колодуб, наприклад, читав мені лекції в консерваторії з інструментознавства, — розповідає Кирило Семенченко. — Це були останні роки його життя, він був уже похилого віку, але зберігав свою інтелігентність та почуття гумору. Музика жила у ньому. Мені дуже пощастило бути з ним знайомим».

Пан Микола Стецюн уже в дуже поважному віці, проживає в Харкові постійно та нині готує видання нової збірки власних творів. І це попри постійні обстріли міста, що говорять про його працьовитість та творчу жагу».

Беззаперечними своїми фаворитами заступник начальника Ансамблю пісні і танцю Збройних сил України називає «Нічку» Лесі Дичко та романс «Доленько моя» Левка Колодуба. Каже: «Кожне прослуховування — до мурашок! Ці романси яскраво демонструють синергію поетичного тексту (а це Леся Українка та Тарас Шевченко) та композиторського хисту. В обох випадках музика настільки влучно забарвлює текст — просто дивовижно!».

Альбом романсів представляє проєкт «Спадок» спільно з Національним музеєм мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, де проходив запис. Задіяні митці, окрім названих: Юлія Яценко — партія фортепіано, концертмейстер Національної опери України та Андрій Мокрицький — звукорежисер проєкту, продюсер Будинку звукозапису Українського радіо. Від музею в команду входить Олександр Жук — керівник освітнього відділу.

Проєкт реалізовано завдяки грантовій програмі Per Forma, яку здійснює платформа Kyiv Contemporary Music Days за підтримки Performing Arts Fund NL та міністерства освіти, культури та науки Нідерландів для розвитку сектору перформативних мистецтв в Україні.

«Спадок» може продовжуватись у вигляді концертної програми. Команда також має бажання ще здійснити низку записів музики, яку вважають достойною для широкого загалу і яку самі любляють. ■

■ АРХІВИ

«Не допустити витоків за кордон відомостей про голод в Україні»

В архівних фондах Служби зовнішньої розвідки України виявлено документи, які свідчать про те, що у 1980-х роках органи КДБ УРСР пильно відстежували діяльність представників української діаспори, спрямовану на привернення уваги світової громадськості до Голодомору в Україні 1932—1933 років, і намагалися всіляко перешкоджати цьому

Олександр СКРИПНИК, дослідник історії спецслужб

У циркулярах і вказівках з Києва до обласних управлінь КДБ йшлося про те, яких не обхідно вжити агентурно-оперативних заходів «для протидії ворожим акціям закордонних наццентрів».

На початку 1980-х років із резидентур КДБ СРСР у США, Канаді і низці країн Європи почали надходити повідомлення про те, що українські емігрантські організації, такі як Світовий конгрес вільних українців, Український конгресовий комітет Америки, Комітет українців Канади, Союз українців у Великій Британії, Державний центр УНР в екзилі, ОУН та інші вирішили консолідовано привернути увагу світу до Голодомору в Україні. Відтак розпочали підготовку до вшанування жертв цієї жахливої трагедії і злочинів сталінського режиму.

Серед архівних документів знайдено лист під назвою «Про антирадянські задуми закордонних ОУН», датований 2 червня 1983 року, підписаний головою КДБ УРСР Степаном Мухом і адресований усім начальникам управлінь в областях. У ньому йдеться про те, що 10 березня КДБ УРСР «вже орієнтувався про ворожі акції оунівців за кордоном у зв'язку з «50-річчям» так зв. «штучного голоду на Україні». Ці фрази в документі навмисно взяли в лапки, щоб ще раз підкреслити, що про жодний ювілей не може йтися, що то був саме штучний голод, спричинений посухою, неврожаєм і певними перекосами в політиці на селі, і що то був «так зв. голод», а не масштабний Голодомор.

«Згідно з новими відомостями, що надходять, — зазначалося в документі, — закордонні центри ОУН нарівні з посиленням антирадянської істерії роблять спроби надати цій наклепницькій кампанії довготривалого характеру. Вони виношують провокаційну ідею створення за підмогою сіоністського інституту «Яд Вашем» (Єрусалим) постійно діючого центру під назвою «український голокост» для «увічнення пам'яті жертв штучного голоду на Україні 1932—1933 рр.», де мають бути зосереджені всі публікації про «голод», фотознімки і прізвища «жертв», записи показань свідків. З цією метою на Заході організовано кампанію з виявлення «свідків голоду» і складання списків прізвищ українців, які «постраждали від голоду».

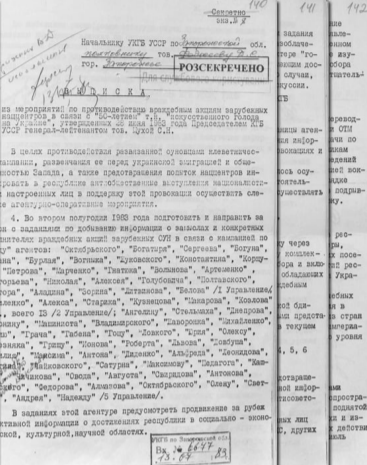
Як приклад такої діяльності в документі наводить

ся історія про активіста Союзу українців у Великій Британії з англійського міста Кембридж З. Жижка. В КДБ перехоплювали й читали його листи до родичів, які мешкали на території Донецької області. У листах він просив надати йому допомогу в отриманні списків усіх тих, хто помер у 1933 році. При цьому він рекомендував родичам діяти конспіративно, певним чином легендувати перед оточенням свій інтерес. Мовляв, це робиться для того, щоб поминати померлих у місцевих церквах. Цей факт у КДБ трактували як цілеспрямоване збирання відомостей про жертв Голодомору — геноциду. У зв'язку з цим наказували вжити заходів для недопущення витоків за кордон такої інформації, використовуючи агентуру, довірених осіб та інші оперативні можливості.

Інший документ, який недовізі так само розіслали в усі обласні управління КДБ УРСР, мав назву «Витяг із заходів щодо протидії ворожим акціям закордонних наццентрів у зв'язку з «50-річчям» так зв. «штучного голоду на Україні», затверджених 28 червня 1983 року головою КДБ УРСР генерал-лейтенантом тов. Мухом С. Н.». Одним із заходів передбачалося підготувати й направити за кордон кілька десятків досвідчених агентів, яким мали поставити завдання «здобувати інформацію про задуми і конкретних виконавців ворожих акцій закордонних ОУН». Нарівні з цим планувалося здійснювати цілкове опитування радянських громадян, які поверталися з поїздок за кордон, щоб дізнатися, що їм могло бути відомо про підготовку таких акцій.

Крім цього, ставили завдання стежити за іноземцями, які приїздили до УРСР, на предмет виявлення з їхнього боку зацікавлення питаннями Голодомору. Тих, хто проявляв підвищений інтерес, брати в активну оперативну розробку, а при виїзді з СРСР піддавати ретельному митному догляду, щоб не провезли якісь матеріали, списки, до-

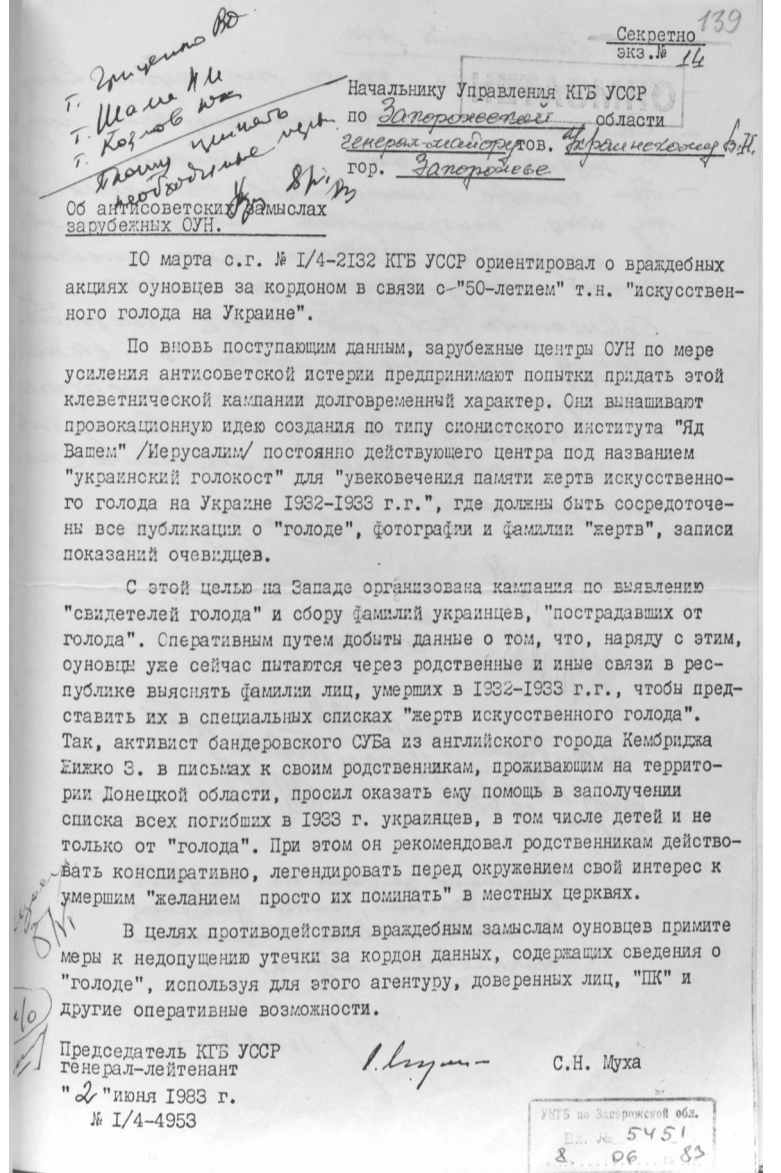

кументи, світлина. Так само націлювали контролерів оперативно-технічних підрозділів виявляти спроби передавання лініями міжнародного телефонного зв'язку подібних відомостей. «У доцільних випадках, — зазначалося в документі, — у встановленому порядку обмежувати і припиняти використання каналів зв'язку в підривних цілях». Способів, як це зробити, в арсеналі КДБ було достатньо.

Водночас рекомендувалося вживати заходів для організації поїздок іноземних делегацій у передові колгоспи і радгоспи, аграрні промислові підприємства республіки, щоб на місцях показувати високий рівень життя українців і акцентувати увагу на тому, що так було й раніше і жодних ознак голоду в минулому ніде не спостерігалось. Такі самі маніпуляції здійснювали органи НКВС у 1933 році, коли привозили іноземних журналістів або інших діячів у спеціально підготовлені для цього села. Туди заздалегідь завозили в магазини продукти харчування, а всіх немічних, хворих і жебраків вивозили до інших місць.

Для відволікання уваги світової громадськості від теми Голодомору в Україні одним із пунктів передбачалося підібрати низку студентів з країн Азії й Африки, які дали б інтерв'ю для преси з розвінчанням «неоколоніалістської політики імперіалістичних держав, яка призводить до зниження рівня життя і голоду на батьківщині іноземців».

На виконання цих заходів на місцях розробляли окремі плани. Такою була усталена практика. Характерним прикладом стосовно цього є ситуація з Омеляном Прицаком, засновником і першим директором Українського наукового інституту в Гарварді. У 1980 році він звернувся з проханням надати йому сприяння у відвіданні СРСР на запрошення Академії наук УРСР для встановлення ділових наукових контактів, обміну літературою, вивчення досягнень науки і культури Радянської

України. Попередньо він такий дозвіл в Києві отримав. Але наприкінці 1981 року все змінилось. У шифртелеграмі КДБ УРСР з Києва до москви зазначалося: «... у зв'язку з публікацією в націоналістичному журналі «Сучасність» № 9 за 1981 рік статті з різкими антирадянськими вигадками стосовно 1500-ліття м. Києва, а також матеріалами подібного змісту про так званий «штучний голод» на Україні в 1932—33 рр., які готує зазначений інститут Гарвардського університету, вважаємо доцільним у в'їзді в СРСР йому відмовити, в'їзду візу анулювати і через Представництво УРСР при ООН від імені Академії наук УРСР офіційно оголошити О. Прицаку про ухвалені рішення».

На той час у КДБ отримали інформацію про те, що О. Прицак запропонував створити постійний центр в Українському науковому інституті при Гарвардському університеті, який збирав би відомості про голод в Україні, списки жертв, свідчення очевидців та інші матеріали, а також організувати видання наукових праць, брошур, книг, проведення конференцій та запровадити спеціальний навчальний курс про український

Голокост. Це стало визначальним у ставленні до вченого. У лютому 1982 року в Москву, в КДБ СРСР, був надісланий документ з клопотанням про те, щоб О. Прицаку офіційно через МЗС заборонили в'їзд на територію СРСР.

Загалом заперечення Голодомору — геноциду та замовчування цієї теми було доволі організованою кампанією з дезінформації, яку проводила радянська влада за участі спецслужб. У неї вкладали великі гроші, здійснювали численні заходи і всередині країни, і за кордоном, залучали письменників, журналістів та інших діячів. Більшовицько-комуністична влада дискредитувала тих людей у світі, які намагалися докопатися до істини. Але правду про цей масштабний злочин так і не змогли приховати. Після здобуття Україною незалежності реальна картина цієї трагедії була досліджена і стала надбанням гласності. Водночас у російській політиці заперечення і замовчування Голодомору — геноциду в Україні триває й донині.

Докладніше з архівними документами можна ознайомитися на сайті Служби зовнішньої розвідки України (www.szru.gov.ua). ■

Олеся МАЗУРКОВА

23 листопада в Україні вшанували 91-ші роковини пам'яті жертв Голодомору-геноциду 1932—1933 рр. та масових штучних голодів 1921—1923 та 1946—1947 років. Напередодні в Українському державному університеті імені М. Драгоманова відбулася Міжнародна наукова конференція «Правда про геноцид українців: запорука перемоги демократичного світу», де державні та громадські діячі, представники української діаспори, науковці, експерти та дослідники вшанували пам'ять 15,5 мільйона українців, знищених комуністичним тоталітарним режимом. У ході конференції науковці презентували 15 книг із новітніми дослідженнями.

У своєму виступі Павло Гриценко, директор Інституту української мови НАНУ, зазначив, що в новітніх виданнях українському суспільству та міжнародній спільноті представлені незаперечні докази вчинення злочинів тоталітарним режимом проти української нації у ХХ ст. І такі матеріали відіграють важливу роль у процесі розгляду питання геноциду українців на міжнародному рівні, в тому числі й у міжнародних судах.

У своєму висновку професор Гриценко наголосив: «Цивілізаційний вибір України обходиться нам дуже дорого — зараз відбувається повторення геноциду проти української нації. Знищення мови, культури, історичної пам'яті, всього, що становить зміст українства, — все це комплексний геноцид, який застосовують рашисти й досі. Саме ми маємо захистити свою державу, землю, історію. Тож маємо знайти в собі сили й ресурси і з допомогою наших союзників відстояти свою країну. І тільки тоді зло буде покаране назавжди».

Голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» Павло Мовчан зауважив, що державні установи фактично відсторонилися від вшанування пам'яті жертв геноциду. «Вони роблять вигляд, що нібито все вже в минулому, та ця історія продовжуватиметься доти, доки не буде зруйновано російську імперію та знищено російські наративи в Україні. Саме тому дуже важливо вшанувати пам'ять 15,5 млн замордованих українців — жертв геноциду. І доки в Україні гуманітарну політику визначатимуть «дробовичі» та йому подібні, які продовжують нав'язувати російську пропаганду, започатковану Кульчицьким і Курасом, ворог завжди матиме перевагу».

Голова Конгресу української інтелігенції Георгій Філіпчук переконаний, що на сьогодні відомого гасла Хвильового «Геть від москви!» недостатньо. Московію потрібно гнати з усіх сфер життєдіяльності держави: військової, наукової, духовної, економічної, соціальної, інтелектуальної — з усіх рівнів. Нація має об'єднатися навколо єдиного, як давні, кличу «Геть москву звідусіль!».

Продовжуючи свій виступ, академік зазначив: «Це війна на знищення національної пам'яті України! Українці практично позбавлені історії на своїй землі: як тільки вона почала ставати на ноги, її знову намагаються знищити, приховати чи ігнорувати. А наша історія — це наша свобода, воля, ідентичність та перспектива».

Олеся Стасюк, голова Національної асоціації дослідників Голодомору-геноциду українців, розповіла, що кремль дуже вдало нав'язав Україні свої умови, за яких теоретично згадувати «голод» можна, проте в майбутньому українське суспільство не пам'ятатиме вже історичної правди про злочин москви. Лише одним словом «голод» фактично заперечується факт геноциду: вбивств, катувань, розстрілів, пограбувань, депортацій, знищення мови, культури, науки, традицій, освіти, тобто знищення нації. За вказівкою з кремля наукові дослідження звужувались буквально до факту «голодування». І це все під контролем кількох незмінних цензорів в Україні протягом останніх 33 років.

Саме такий — нав'язаний і контрольований кремлем — варіант досліджень відбився і в законодавстві України щодо Голодомору та й у комеморативній складовій нашої держави.

У підсумку доктор історичних наук О. Стасюк зазначила: «Сьогодні як ніколи українському суспільству та світовому товариству важливо знати, що кремль за підтримки своїх цензорів і п'ятої колони в гуманітарній сфері намагається знівелювати правду про злочин геноциду та чисельність жертв. На це питання свого часу надав відповідь представник Швеції в ПАРЕ Горан Ліндблан, згодом президент Європейської платформи пам'яті та сумління, який зазначив, що лише у 1921—1923 рр. було знищено до 5 млн українців, і порушив питання про відкриття російських архівів».

Народний художник України Валерій Франчук під час конференції представив свій мистецький альбом «Розгойдані дзвони пам'яті», який налічує понад 300 картин, що висвітлюють біль і страждання українців у роки геноциду, та заявив, що впродовж 30 років незалежності України промосковські чиновники блокували видання мистецького альбому з теми Голодомору. Це свідчить про повний провал державної гуманітарної політики, що й призвело до цієї страшної війни.

Відомий митець Володимир Ребров, який створив проєкт «Війна очима українського художника», має в своєму доробку значну кількість картин, які розкривають героїзм української нації та силу духу українського воїна. Під час заходу художник подарував університету репродукцію своєї першої картини з теми Голодомору-геноциду українців.

Учені, правники та дослідники констатували про необхідність проведення люстрації в історичній науці, розробки законодавчих механізмів, які не допустять кремлівської пропаганди та російських наративів у культурній, освітній та науковій сфері. Звернулися до української влади з вимогою відновити діяльність Інституту дослідження Голодомору, який був знищений українофабами — колишнім міністром О. Ткаченком, головою УІНП А. Дробовичем та директоркою музею Голодомору Л. Гасиджак.

Учасники конференції вшанували пам'ять полеглих українських воїнів і героїчно полеглою в бою Іллі Чернілевського — поета, співака, композитора, внука відомої дослідниці геноциду українців, члена-кореспондента НАНУ, етнолог Валентини Борисенко.

■ ЗЛОЧИН І КАРА

Знищити імперію

Голодомор — незабута рана національної пам'яті: правда, яка об'єднує українців у боротьбі за майбутнє

Конференція в Українському державному університеті імені М. Драгоманова.

■ ЗВЕРНЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПРАВДА ПРО ГЕНОЦИД УКРАЇНЦІВ: ЗАПОРУКА ПЕРЕМОГИ ДЕМОКРАТИЧНОГО СВІТУ»

Учасники Міжнародної конференції дослідників «Правда про геноцид українців: запорука перемоги демократичного світу» із числа державних та громадських діячів, представників української діаспори, науковців, експертів, дослідників вшановують пам'ять 15,5 мільйона українців, знищених комуністичним тоталітарним режимом у 1921—1923, 1932—1933, 1946—1947 роках.

У ході конференції науковці презентували 15 книг з новітніми дослідженнями, які розкривають злочини кремля, механізми знищення українців та їхні наслідки для української нації.

Народний художник України Валерій Франчук під час заходу представив свій мистецький альбом «Розгойдані дзвони пам'яті», який налічує понад 300 картин, що висвітлюють біль і страждання українців у роки геноциду. Відомий митець Володимир Ребров, маючи в своєму доробку три художні альбоми, в яких висвітлює силу духу та незламності українського війська, подарував організаторам конференції свою картину з теми Голодомору.

Учасники міжнародної конференції засудили кремль та «п'яту колону» в Україні, діяльність якої загрожує безпеці та існуванню держави. Враховуючи виклики та загрози, науковці звернулися до українського суспільства із закликом бути пильними та не реагувати, а засуджувати російські наративи в гуманітарній сфері.

Учасники конференції закликали українську владу до рішучої боротьби з «п'ятою колоною», «історичними» цензорами, які маніпулюють громадською думкою та історичною пам'яттю, констатуючи, що вже 33 роки українська влада не спромоглася прийняти закон про кримінальну відповідальність за заперечення злочину геноциду українців, що дає можливість кремлю та п'ятій колоні поширювати пропаганду ворога і приховувати злочини проти української нації.

Також звертаються до українського суспільства і міжнародної спільноти об'єднати зусилля заради перемоги над диктаторським рашистським режимом та констатують:

— кремль вчинив масові вбивства українців з метою ліквідації національно-визвольного руху, знищення української нації та недопущення відновлення Української держави;

— сучасні наукові дослідження та проведені судові експертизи встановили, що в 1932—1933 роках комуністичний режим знищив 10,5 млн українців, з них — 4 мільйони дітей. Українське суспільство та міжнародна спільнота повинні також пам'ятати про знищення 3,5 млн українців під час масового штучного голоду 1921—1923 років та 1,5 млн українців — під час масового штучного голоду 1946—1947 років.

Учасники констатували, що приховування особливо тяжкого злочину геноциду проти українців, поширення російських наративів в Україні та світі, незасудження злочинів тоталітарного режиму призвели до чергової російської війни проти України та геноциду українців. Заявивши про «денацифікацію» та знищення Української держави, путін віддав наказ російсько-окупаційній армії знищувати українську націю, інфраструктуру, міста та села України, вчиняти воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид;

— 13 жовтня 2022 року Парламентська Асамблея Ради Європи за результатами термінових дебатів на тему «Подальша ескалація агресії російської федерації проти України» ухвалила Резолюцію, якою визнала путінський режим терористичним, та запропонувала створити Міжнародний трибунал для переслідування злочинів агресії росії проти України;

— 21 листопада 2022 р. Парламентська Асамблея НАТО також визнала РФ державою-терористом;

— 15 грудня 2022 року Європейський Парламент ухвалив Резолюцію до 90-х роковин Голодомору 1932—1933 років, якою визнав Голодомор геноцидом Українського народу;

— 13 жовтня 2023 року Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила історичну резолюцію, якою російського президента путіна визнано диктатором, а його режим — диктаторським.

Учасники Міжнародної наукової конференції ухвалили рішення:

1. Закликати українське суспільство та міжнародну спільноту вшанувати пам'ять українців, яких знищив комуністичний тоталітарний режим під час Голодомору-геноциду 1932—1933 років та масових штучних голодів 1921—1923, 1946—1947 років.

2. Звернутися до Президента України, Верховної Ради України щодо прийняття Закону про кримінальну відповідальність за заперечення злочину Голодомору-геноциду українців 1932—1933 років.

3. Звернутися до Президента України та Кабінету Міністрів України щодо відновлення діяльності Інституту дослідження Голодомору з поверненням провідних науковців, які займаються розкриттям злочинів кремля.

4. Звернутися до Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України щодо забезпечення неухильного виконання Резолюції 1481 Парламентської Асамблеї Ради Європи «Необхідність міжнародного засудження злочинів тоталітарних комуністичних режимів» від 25 січня 2006 року, в якій закликало надати нову оцінку історії комунізму, чітко відмежуватись від злочинів тоталітарних комуністичних режимів та однозначно їх засудити.

5. Звернутися до Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України забезпечити неухильне виконання Резолюції Європейського Парламенту від 15 грудня 2022 р., в якій Європарламент закликав країни Європейського Союзу, державні та приватні установи, все громадянське суспільство активно засуджувати та спростовувати всі спроби спотворення історичних фактів чи маніпулювання громадською думкою в Європі через фальшиві історичні наративи, які сфабриковані та поширюються для підтримки ідеології та виживання злочинних тоталітарних режимів. Закликати рішуче засудити всі форми тоталітаризму, злочини комуністичного тоталітарного режиму та надати їм нову історичну і правову оцінку.

6. Звернутися до Міністерства закордонних справ України, Міністерства освіти та науки України, Міністерства культури та стратегічних комунікацій, Державного комітету телебачення і радіомовлення України з пропозицією розробити спільно з громадськістю програму, мета якої — повне знищення російських наративів та інформування світової спільноти про злочин геноциду українців, вчинений кремлем, та його наслідки.

Лариса САЛІМОНОВИЧ
Миколаївська область

Городнє бадилля й опале листя жителі Вознесенської громади Миколаївської області вже кілька років поспіль вважають не сезонним клопотом, а цінною сировиною. З органіки, яку раніше спалювали або звозили на полігон, тепер шляхом компостування виготовляють природне добриво. Реалізувати цей проект вдалося після того, як вознесенці перемогли у всеукраїнському конкурсі «Наша громада», що проходив за підтримки Програми USAID DOBRE. Отримані кошти дозволили запустити процес створення інтегрованої системи поводження з твердими побутовими відходами, який успішно триває й сьогодні.

«Компостуй — громаду гуртуй»

У Вознесенську і прилеглих селах важко знайти домогосподарство, де б не було городу і власного садка. Традиція вирощування овочів та фруктів тут триває з діда-прадіда і є економічною основою району. Але, окрім доходу, аграрний сектор приносить ще й суттєві екологічні проблеми, оскільки відходи виробництва потребують грамотної утилізації. Донедавна городнє бадилля і опале листя спалювали у дворах або масово відвозили на полігон, який влітку від спеки теж починає горіти. У результаті навколишні населені пункти вкриваються їдким димом, що дуже шкідливий для здоров'я.

Аби вирішити цю проблему, у Вознесенську підготували проект «Компостуй — громаду гуртуй» і взяли участь у конкурсі, організованому Програмою USAID DOBRE. За отримані півмільйона гривень у місті придбали перших 100 компостерів і подрібнювачі гілок, а також провели спеціальні заняття для всіх, хто погодився виготовляти органічні добрива у себе вдома. «На сьогодні компостери від нас отримали вже тисяча домогосподарств. Але є і домовласники, які почали компостувати самостійно, популяризуючи цей напрям, — повідомила секретар Вознесенської міськради Вікторія Бальцер. — У підсумку ми на 20 відсотків зменшили кількість органіки, що викидається на смітник. Сьогодні маємо громаду, де восени не горять багаття».

Окрім зменшення кількості шкідливих викидів в атмосферу, що вже є великим досягненням, тут отримали і суттєвий фінансовий зиск. Раніше у місті виділяли з бюджету мільйон гривень на те, аби вивезти органіку на полігон. Тепер витрати значно скоротилися. До того ж, отримані шляхом компостування добрива — це фактично унікальний гумус. Чим вищий його вміст, тим краще ґрунт зберігає вологу і менше потребує поливів.

Відродження напівзабутої технології заохотило чимало мешканців громади розвивати органічне городництво. Їхня продукція коштує дорожче, але є справжньою знахідкою для тих, хто дбає про власне здоров'я. «Фактично ми маємо справу з круговою економікою, — каже Вікторія Бальцер. — Тобто домовласники переробляють відходи свого виробництва на ресурс і знову використовують у своєму бізнесі».

Для реалізації цього проекту Програма USAID DOBRE додатково передала 70 компостерів і більше 500 сміттевих контейнерів. Активно використовуються і придбані раніше подрібнювачі гілля, оскільки утвореною щепкою обігривають кілька міських установ.

Головне почати

Самостійно виготовити компостний ящик чи яму неважко, тому цей спосіб у Вознесенську практикувався здавна. За словами завідувачки сектором зовнішніх зв'язків та проектною діяльністю відділу стратегічного планування та розвитку міськради Юлії Гуртової, органічні відходи завжди складала її бабуся і батьки. Продовжуючи родинну традицію, вона облаштувала у власному домогосподарстві одразу два компостери і зараз узагалі не користується хімічними добривами. «Отриманої біомаси мені вистачає для того, аби підживити все — і город, і садок, і квітники, — каже пані Юлія. — Вся продукція — екологічно чиста. Хімію не купуємо зовсім, хіба що для того, аби покропити колорадських жуків. Загалом процес компостування триває від пів року до року. Але якщо є потреба отримати добрива швидше, можна використовувати спеціальні біологічні препарати або каліфорнійські червоні черв'яки. Урожайність після такого підживлення досить висока».

Сьогодні у Вознесенській громаді компостери є не лише у приватних господарствах, а й у школах, дитячих садках та біля інших установ. Потужна інформаційна робота, підтримана Програмою USAID DOBRE, продовжується далі, тому число бажаних розвивати давню традицію постійно зростає. Більше того, ця практика збагатилася новими ідеями. Недавно тут почав діяти проект «Урожайний шлях», який заохочує місцевих жителів встановлювати у садибах теплиці. Основою нового задуму є компостування, а також технологія «теплі грядки», яку розробив винахідник з Тернопільщини Володимир Розум. Поеднання обох методів дає високі врожаї екологічно чистих овочів, що для тепличного виробництва є певним досягненням.

Цікаво, що до впровадження програми «Урожайний шлях» приступили з початком широкомасштабного вторгнення Росії, коли до Вознесенської громади переїхало майже 4 тисячі мешканців прифронтових регіонів. Для життя вони обирали переважно приватні будинки, тому в міськраді вирішили допомогти людям адаптуватися в нових умовах саме через городню справу. «Тоді ми подумали, що найкращим способом інтеграції буде заохочення до агровиробництва, — каже Вікторія Бальцер. — А щоб заохочення відбулося, проводили навчання з вирощування овочів, а також надавали невеликі гранти у розмірі 20 тисяч гривень. Нині ця сума зросла вдвічі. На ці кошти усі бажані можуть налагодити власне тепличне виробництво. Отже,

НА ПРАВАХ РЕКЛАМИ

Кругова економіка

Відроджена традиція компостування допомагає громаді позбутися великої кількості органічних відходів і вирощувати екологічно чисту продукцію

У Вознесенській громаді на цінну сировину вміють перетворювати будь-які органічні відходи.

ми вирішили одразу дві проблеми. Люди отримали певну зайнятість і мають власні продукти харчування. Надлишки овочів можуть продавати на місцевому ринку».

До речі, вирішити проблему зайнятості ВПО громаді сьогодні допомагає і Програма USAID DOBRE. У Вознесенську невдовзі відкриється пекарня, де робочі місця отримають люди, що змушені були починати життя з нуля. Зараз вони пройшли спеціальне навчання. Запрацює тут і сучасний реабілітаційний центр, у якому зможуть поправити здоров'я військовослужбовці, внутрішньо переміщені особи і всі, хто потребує такої допомоги. Обладнання для обох закладів було закуплене на кошти Програми USAID DOBRE. Загалом партнери за шість років плідної співпраці вже реалізували 11 успішних проектів.

Від давньої традиції до сучасного кластера

Місцевий полігон твердих побутових відходів переважаний органікою, що складає майже 60 відсотків від його загального вмісту. Запроваджені метод компостування значно пом'якшив цю проблему, але не вирішив її остаточно. Саме тому фахівці розробили проект будівництва компостного кластера, який дозволить сортувати і переробляти на цінне добриво харчові відходи, рослинні залишки, листя, траву та інші матеріали, що містять органічні речовини.

Як повідомила Юлія Гуртова, для реалізації задуму

громада вже виділила земельну ділянку біля полігону ТПВ, підготувала презентаційні матеріали і активно шукає фінансової підтримки для закупівлі необхідного обладнання і техніки. Рік тому на сесії Вознесенської міськради було також прийнято рішення про ініціювання співробітництва у сфері поводження з органічними відходами з п'ятьма сусідніми громадами — Веселинівською, Олександрівською, Прибужанською, Дорошівською і Бузькою. Документ передбачає дольове фінансування роботи комунального підприємства, що обслуговуватиме компостний кластер. Майбутня станція займе 13 тисяч квадратних метрів і значно «розвантажить» діючий полігон.

Загалом реалізація у Вознесенській громаді екологічного проекту розпочалася у далекому 2019 році. «За підтримки Програми USAID DOBRE ми розробили план поводження з твердими побутовими відходами, а також схему санітарної очистки території. Вони діють і понині, — каже Юлія Гуртова. — Тобто були детально розплановані маршрути і графіки, якими зараз користується наше комунальне підприємство. Партнери також допомогли нам придбати сміттєзбиральний автомобіль, трактори і причепа».

Проведену роботу у Вознесенській громаді вважають початком комплексного вирішення проблеми, пов'язаної з утилізацією сміття. Кінцевим результатом процесу стане налагодження цивілізованої сис-

теми збору, переробки та зберігання твердих побутових відходів. Аби перелаштувати містян на нову парадигму життя, тут постійно проводяться інформаційна компанія. У місті також працюють п'ять поліцейських офіцерів, які слідкують за виконанням екологічних правил.

За словами керівника компоненти із послуг місцевого самоврядування Програми USAID DOBRE Олександра Муратова, пріоритет у сфері поводження з відходами вознесенці обрали п'ять років тому і продовжують вести екологічну тему далі. Їм допомагає винятково системний і комплексний підхід до вирішення проблем. «Над реалізацією всіх проектів ця громада працює дуже продумано, — каже пан Олександр. — Технічною допомогою вони користуються саме для того, аби визначити свої пріоритети і потреби, а потім систематично впроваджувати їх у життя, досягаючи поставлених цілей. Ми вже помітили — якщо тут розробляють програмні документи, то за цим слідуватимуть реальні дії».

Матеріал підготовлений редакцією газети на замовлення Українського кризового медіа-центру та став можливим завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст є відповідальністю Глобал Ком'юнітіз (Global Communities) і не обов'язково відображає точку зору USAID чи Уряду Сполучених Штатів.

Тетяна ПАРХОМЧУК

■ ВІДКРИТИЙ ФІНАЛ РЕВОЛЮЦІЇ

Свободу не спинити

Головний урок Майдану-2004

Цього року минає 20 років від початку Помаранчевої революції — 22 листопада 2004 року українці вийшли протестувати проти масових фальсифікацій на тодішніх виборах президента, які нібито виграв Віктор Янукович. І понеслося. За ці роки вже було багато рефлексій і опіній про те, що цей протест змінив.

Кожна революція є наслідком хвороби суспільства, і наша, Помаранчева, — не виняток. Це жодним чином не принижує ані патріотичного пориву мільйонів, які повстали проти влади, ані торжества духу над тупою силою, ані загадкову алхімію переродження населення в народ.

Але лишаються запитання...

Якщо Помаранчева революція стала кінцем режиму, то де його початок? Бо повернення до нього постає все загрозовіше. І тим небезпечніше це на тлі нинішньої війни. З яких яєць вилуплюються ті потвори, що готові одним ковтком зжерти суверенну волю одного з найбільших народів Європи? Який мікроб, ривний за злою силою до чуми, спустошував націю? Не Леонід Кучма ж справді був винахідником свого режиму. Він просто причепував і пристосував до нових умов ту модель влади, яка сягала своїм корінням так глибоко, що краще б цих глибин і не знати.

Репетиція Майдану

Акція «Україна без Кучми» — низка протестів в Україні, що відбувалися у 2000—2001 роках і були організовані політичною опозицією, стала своєрідним заспівом Помаранчевої революції. Метою тих протестів була відставка президента Леоніда Кучми. За правду!

Хто бачив Київ тоді, на самому початку XXI віку, той бачив незвичну й невідому Україну. Йдеться не про наметові містечка, не про «Зони, вільні від Кучми», які збуджували уяву й викликали сверблячку — що вони далі чинитимуть, як боронитимуться? Складалося враження, що з потаємних глибин майбуття випливала нова країна. Вона не тільки бовваніла, ще невиразними були її риси, але і з цього начерку поставало: вона інша...

Бунтівний Хрещатик та майдан Незалежності мали незвичне обличчя. Вони вже не було образом традиційно покірних, манкуртизованих хохлів, яким, здавалося, не буде переводу, а, навпаки, — переконаних у своїй правоті громадян. Вони шукали відповіді на непросте запитання, яка їхня частка провини в тому, що не склалося нормальне життя в соборній та незалежній? Чому в нас не виходить те, що зуміли прибалти, не кажучи вже про поляків, про чехів та словаків, про угорців та навіть і розтерзану громадянською війною Югославію? Яке теля з'їли ми в Бога, що аж так не таланить? Яке наше громадянське право на участь у роз'язанні проблем, що не здатна вирішити влада?

І от напровесні 2001-го відставка президента Кучми здавалась неминучою.

Посполитий Київ смакував чутки, що повзли з Банкової, про паніку, про істерики, почуття непевності. Влада загрузла в касетному скандалі, забрехала з обставинами вбивства журналіста Георгія Гонгадзе,

боялася неконтрольованих емоцій охлосу.

Чи не найхарактернішою ознакою невпевненості Леоніда Кучми та його олігархічного оточення стала різка зміна у ставленні до уряду несистемного, з низкою нових, якісних цінностей прем'єр-міністра Віктора Ющенка. Якщо восени 2000 року прем'єра гризли, як хорти кістку, то в січні—лютому 2001 року офіційне телебачення кризь зціплені зуби цідило, що команда Ющенка добилася зламу в економіці на краще, реформи стали реальністю, є приріст ВВП, оживає аграрний сектор економіки...

І це, мовляв, насамперед заслуга президента, який утворив дієвий уряд і опікується його роботою. Сам Леонід Данилович на запитання про відставку Віктора Андрійовича відповідав, що ніколи й не думав про це. Комуно-олігархічне крило парламенту після виголошеного ультиматуму — або уряд буде коаліційним, або Ющенко піде геть — також нап'яло віжки, пригальмувало й професійно, медовими вустами віктора медведчука жебоніло про можливі домовленості й компроміси.

Політична Говера Ющенка

А 26 квітня 2001 року Віктора Ющенка було звільнено з посади прем'єр-міністра у зв'язку з резолюцією Верховної Ради України про недовіру Кабінетові Міністрів України.

У той день на площі перед Верховною Радою вирувало жовто-синє море, виказуючи підтримку прем'єрові. За дослідженнями центру Олександра Разумкова, 59 відсотків українців були проти зміщення Ющенка з посади прем'єра. Близько 50 відсотків вважало, що це негативно відіб'ється на економіці, яка тільки-но почала виходити з кризової ями. Ненависний олігархам та президенту Віктор Ющенко був першим прем'єром, який гроші не позичав, а віддавав. За час його урядування Україна скоротила зовнішній борг на 2,5 мільярда доларів.

Однак народ цінував Віктора Ющенка не за успіхи в «господарці». Народ уперше за десять років побачив уряд, який почав боротися з олігархами, реально дбати про добробут людей. Це був перший український уряд, для якого мова, культура, традиція, історія держави були не чужими. Це був перший уряд, який не плазував перед москвою на пузі й не мав перед нею генетичного страху. І, нарешті, це був перший уряд, який мав у народі величезний кредит довіри.

На той момент Кучма припустився серйозної політичної помилки — він не визнавав визрівання справжньої опозиції.

Десятимі кризовим прем'єром України став висуванець донецького клану Віктор Янукович. Він і був головним конкурентом на президентських виборах 2004 року одного зі знакових лідерів опозиції Віктора Ющенка.

У призначенні Януковича на посаду прем'єра не було й

Протест у Відні проти втручання Москви в українські вибори. 28 листопада 2004 року.

на гріш державного інтересу, логіки чи простого здорового глузду. Ми навряд чи дізнаємося, чим керувався й чим поступився президент Леонід Кучма, призначаючи Віктора Януковича главою уряду.

Український «жовтень» 2004-го

Ніщо так не характеризує слабкість влади, як застосування сили. Режим Кучми, висунувши єдиного кандидата від влади Віктора Януковича, мав можливості й невичерпні ресурси для перемоги у першому

підтвердженням того, що влада слабка, беспорядна й безсила перед народом.

За тиждень до повторного голосування небагато сміливців бралися прогнозувати, хто переможе й кого оголосити переможцем у президентському марфоні 2004 року. І тільки з однієї причини — правил не було. Режим Кучми відмінив їх. Тому ситуація нагадувала футбольний матч, де одній команді дозволяється усе — від гри руками до використання прийомів тайського боксу, а від другої судді

У першому турі Україна проголосувала за Ющенка. Мізерний розрив у голосах після десятиденного чаклування ЦВК та адміністрації президента над протоколами став останнім підтвердженням того, що влада слабка, беспорядна й безсила перед народом.

турі. Для цього потрібна була така «дрібниця», як повага й віра народу.

Уже на етапі висування та реєстрації «єдиного», влада, розуміючи неприйняття персоналію Януковича суспільством, ставить на силу й застосовує примітивний, але надійний механізм адміністративного ресурсу. Будь-який сумнів, прояв неслухняності чи нелояльності до «єдиного» з боку підприємців, чиновників чи урядовців викликала жорстоку розправу. Було проведено «зачистку» серед губернаторів — найменший сумнів, що керівник області не здатен забезпечити перемогу Януковичу, був достатнім для відсторонення від посади. «Губернатори» відповідним чином «зачистали» районні адміністрації.

До речі, й сьогодні, в 2024 році, вимальовуються схожі паралелі.

Виборча кампанія Януковича мала кілька напрямків. Для пропаганди чеснот кандидата від влади та створення його позитивного, даруйте на слові, іміджу були кинуті фантастичні, небачені в Європі медійні й матеріальні ресурси.

У першому турі Україна проголосувала за Ющенка. Мізерний розрив у голосах після десятиденного чаклування ЦВК та адміністрації президента над протоколами став останнім

суворо вимагають дотримання класичних правил. До того ж, невідомо, хто є хто у суддівській бригаді. Принаймні тільки абсолютно наївна людина тоді могла вважати, що «суддею на полі» є справді тодішній голова ЦВК Сергій Ківалов, а сама Центральна виборча комісія відіграла роль, яку визначив її Закон.

А ми переконалися в першому турі виборів, що влада шахрає, що Центральна виборча комісія не є самостійною фігурою і бере участь у фальшуванні результатів, що вся виконавча вертикаль, силові структури захищають не демократію, а злочинне угруповання, яке зветься українською владою. Це угруповання пропонувало нам змагатися «на рівних» — воно лупцювало нас касетами, а нам дозволено було лише апелювати до судді, який є членом угруповання. Погодитися на таку «демократію» можуть лише громадяни несповна розуму. Народ нуртував, вирував і вийшов на протести проти фальшування результатів виборів. Вийшов за Ющенка!

Наприкінці кучминського режиму в Україні трапилось те, що вже відбувалось у світовій історії не раз, — народ не витримав. Влада відверто нехтувала законами і Конституцією, краля без краю, гвалтувала волю народу, фальшувала й бреха-

ла, але при цьому кричала, що все чинить по закону, і вимагала від людей, щоб вони, боронь Боже, не порушували закон. Це була якась іще не бачена у світі форма цинізму.

Сімнадцятиденне протистояння Майдану і влади закінчилось перемогою демократії. Ющенко — ТАК! Не сімнадцять миттєвостей осені, як потім казатимуть зади красиності колеги-репортери, а сімнадцять пекельно важких днів і ночей під дощем навіп зі снігом.

Як відомо, після створіння світу з понеділка почалося звичайне життя. Так і після інавгурації Ющенка пішли шербаті будні. «Найбільш успішний уряд» Януковича залишив переможцям розбалансовану економіку й смертельно хвору на корупцію, хабарництво та людожерство виконавчу вертикаль.

Помаранчева революція стала криком півня на світанку, після якого, здавалось, щезла нечиста сила. Ми здолали кризу й вирішили, що справа йде до повного одужання, але клятві рецидиву почали проявлятися усе частіше і з більшою впертою озлобленістю. І стало очевидно, що процес одужання буде тривалішим, складнішим, трагічнішим і вимагатиме набагато більше духовних затрат, ніж ми могли собі уявити.

Тоді, у 2004-му, ми пішли з Майдану впевнені, що свободу не спинити. Але завіса на історичній сцені не опускається ніколи, а кожна революція — завжди відкритий фінал, у якій народ як головна дійова особа може у найбільш несподіваний спосіб розвинути будь-яку сюжетну лінію.

Добрими намірами, як відомо, вимощена дорога до пекла. Наміри проголошують політики, а в пекло йде народ. І невелика вітра, що політики врешті-решт також опиняться у казані зі смолою. Усі постреволюційні невдачі мають одну причину. Об'єднані однією метою в революційні дні, лідери й маси після перемоги втрачають єдність і єднання. Лідери стають владою і керуються доцільністю, реальними можливостями й більше схильються до поміркованих рішень.

Маси шкребуть потилиці й зітхають — не за те, брати, боролися. ■

Анатолій СИГАЛОВ

Від імені Центральної Ради

23 лютого 1917 року в російському Петрограді сталася неординарна подія: революція, яку назвали Лютневою, скинула царя Миколу II, який одразу ж зрікся престолу. Це означало, що так званий «дім Романових», який щойно — 1913 року — відсвяткував 300-річчя самочинного правління Росією, припинив своє існування.

А вже 4 березня того ж таки 1917 року відбувся екстрений, як тоді казали, «надзвичайний» з'їзд Української партії соціалістів-революціонерів, який ухвалив рішення: створити виконавчий орган партії — Центральну Раду, наділивши її урядовими повноваженнями. Головою Центральної Ради майже одногослосно був обраний академік Михайло Грушевський.

Самим фактом свого заснування Центральна Рада утвердила ідею української державності, підірвавши концепцію «неподільної Росії». Активну участь у поваленні царського самодержавства брали українці, і в першу чергу — українці Петрограда: з початком Лютневої революції вони створили Тимчасовий український революційний комітет, який схилював українських солдатів і офіцерів до підтримки щойно створеної Центральної Ради, а та, у свою чергу, одним із перших документів прийняла відозву до українців Петрограда (дослівно):

«Українці Петрограда!

У визвольній боротьбі останніх днів велику роль відіграв український демос в особі українського жовнірства тих полків, що прилучилися до повстання. Російське громадянство з вдячністю згадає колись, що ряди війська, яке боролось за свободу разом з широкими демократичними масами Петрограда, в значній мірі склалися з синів українського громадянства й робітництва, з представників демократичних верств української нації.

Чи так само з вдячністю згадає вчинки українських жовнірів на вулицях Петрограда й український нарід? Чи з такою самою любов'ю запише сі вчинки й українська демократія в історію національно-політичного визволення свого народу й своєї країни?

Українці Петрограда! На вас лежить під сою хвилю колосальна відповідальність за дальшу долю визвольної боротьби українського народу. Прикладіть же усіх зусиль, щоб з тої кризи, яку нині переживає російська держава, вийти з честю й з печаттю боротьби за долю свого народу».

...Як професійний історик, як українець Михайло Сергійович боляче сприймав бездержавне становище України, розшматованої між двома імперіями: Західна — під Австро-Угорщиною, Східна — під російським царизмом, який щойно, завдяки й українцям, зник з політичної арени. Настало нове життя, і голова Центральної Ради як людина освічена це розумів.

А як же пересічні українці — селяни, робітники, солдати, містяни, духовенство, інтелігенція?.. Треба ж і їм щось сказати, окреслити подальші шляхи керіваної ним Центральної Ради. І йдуть у народ відозва за відозвою, підписані головою Центральної Ради (дослівно):

«Народе Український! Впали вікові пута. Прийшла воля всьому пригніченому людові, всім поневоленим націям Росії.

Настав час і твоєї волі й пробудження до нового, вільного, творчого життя після більш як двохсотлітнього сну.

Уперше, Український 35-мільйонний Народе, Ти будеш мати змогу сам за себе сказати, хто Ти і як хочеш жити, як окрема нація. З цього часу могутньою рукою зачнеш сам собі кувати кращу долю.

Впав царський уряд, тож уперше на весь світ пролунає у всій своїй силі справжній голос Твій, справжня воля Твоя. Ти маєш спокійно, але рішуче домогтися всіх прав, які тобі природно належать і які Ти повинен мати, Великий Народе, сам хазяїн на Українській землі. А це — заведення рідної мови по всіх школах, од нижчих до вищих, по судах і всіх урядових інституціях, рішуче домагайся, Народе, того ж права для української мови від пастирів церкви, земств і всіх неурядових інституцій на Україні.

Народе Український! Перед тобою шлях до нового життя. Сміливо ж, одностайно йти на той великий шлях в ім'я щастя будучих поколінь Матері України, могутньою рукою твори своє нове вільне життя».

* * *

«Народе Український, найпершою задачею ми ставимо собі зміцнити новий лад на Україні, старому царському ладу не може бути і не буде воротця.

Сотні літ народ український поневірявся у національну безправ'я, в утисках, у знущаннях. Тепер відроджений, оновлений, хазяїном виходить він у рідний край до вільного життя.

Народе України, в твоїх руках порядок, лад і вся майбутня доля нашої землі! Без згоди, без співробітництва, без дружньої підтримки тобою обраної влади не може бути творіння вільного ладу».

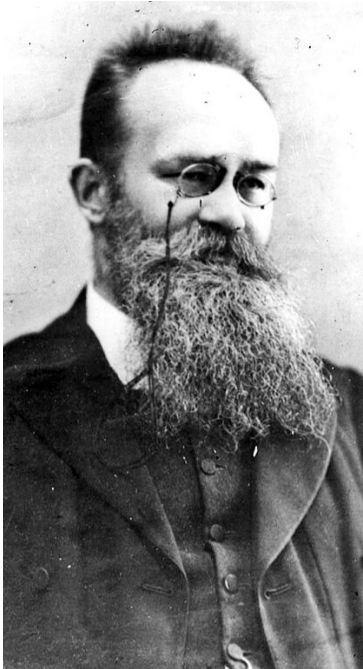
...Не треба бути фаховим лінгвістом, щоб вловити особливий стиль наведених вище звернень до народу України: так говорили, так писали Іван Франко, Леся Українка, Юрій Федькович, Василь Стефаник. І це зайвий раз засвідчує той факт, що автором цих звернень був Великий Галичанин Михайло Сергійович Грушевський, який народився у польському місті Холм і вже в молоді роки став професорським стипендіатом Львівського університету, засновником Львівської наукової школи історії України.

У двобій з Ленінін

А у сусідній Росії все відбувалося за українським сценарієм: у грудні буремного 1917 року зібрався зніційований більшовицькою партією Всеросійський з'їзд Рад, який утворив «вищий виконавчий і розпорядчий орган революційної влади», як зазначалося, — Раду народних комісарів. Керівником РНК більшовики призначили свого лідера Володимира Ульянова (Леніна). Він не цікавився Україною, не бував у жодному з її міст, проте знав, що владарює там Центральна Рада, яка з перемогою Лютневої революції взяла курс на вихід України зі складу Росії.

Називаючи царську Росію тюрмою народів, Ленін не поба-

ПОСТАТЬ

Михайло Грушевський:
не є частиною

чив крамоли у такому прагненні України, про що і сповістив спеціальною депешею керівнику Центральної Ради (дослівно):

«Соціалістичний уряд Росії — Рада народних комісарів підтверджує право на самовизначення за всіма націями, які пригноблювалися царизмом і великоруською буржуазією, аж до права цих націй відокремитися від Росії.

Тому ми, Рада народних комісарів, визнаємо Народну Українську Республіку, її право зовсім відокремитися від Росії або вступити в договір з Російською республікою про федеративні й тому подібні взаємовідносини між нами.

Все, що стосується національних прав і національної незалежності українського народу, ми, Рада народних комісарів, визнаємо зараз же, без обмежень і безумовно».

Підписавши складене ним послання, попросивши якнайшвидше відправити його в Київ, Ленін замислився: що ж відбувається? Кілька днів тому прийшли повідомлення від парламенту Фінляндії та сейму Польщі: найвищі органи влади двох складових Російської імперії повідомляли, що вони, спираючись на волю своїх народів, а також на проголошене більшовиками право націй на створення окремої суверенної держави, виходять зі складу Росії, за день-два це ж оголосить і Українська Центральна Рада. То хто ж залишить? Тюркські та азійські народи, народи татаро-монгольської групи, а також розрізнені племена Кривної Півночі й Далекого Сходу — чукчі, евенки, якути, коряки... Здавна всі вони займаються конярством і оленярством, вони не пристосовані до роботи в промисловості, а отже, не здатні поповнити лави пролетаріату. Тож із ким же він, Ленін, будуватиме світле майбутнє — комунізм?

І Ленін зрозумів: без України з її хлібом, вугіллям, без її роботящого люду очолювана ним радянська влада не протримається, а так звані «ідеали Жовтня» перетворяться на порожній звук. І вже 30 грудня 1917 року, виступаючи на черговому з'їзді Рад, Ленін оприлюднив прямо протилежну концепцію:

«При єдності дій пролетарів

великоруських та українських вільна Україна можлива, без такої єдності про неї не може бути й мови».

І почалося... Ленін відправляє Центральній Раді дипломатичний демарш, сповнений ультиматумів і погроз (дослівно):

«Ми обвинувачуємо Центральну Раду в тому, що, прикриваючись національними фразами, вона веде двозначну буржуазну політику, яка давно вже виражається в невизнанні Радою радянської влади. Ця двозначна політика позбавляє нас можливості визнати Раду як повноважного представника трудящих і експлуатованих мас Української Республіки.

Ми також обвинувачуємо Центральну Раду в дезорганізації фронту: Рада переміщує й відкликає односторонніми наказами українські частини з фронту, руйнуючи таким чином єдиний загальний фронт, ба більше: Центральна Рада розпочала роззброєння російських радянських військ, розміщених на Україні.

Зважаючи на всі викладені вище обставини, Рада народних комісарів ставить Центральній Раді такі запитання:

1. Чи зобов'язується Центральна Рада відмовитися від спроб дезорганізації загального фронту?
2. Чи зобов'язується Центральна Рада припинити всі свої спроби роззброєння радянських полків і робітничої Червоної гвардії на Україні та повернути негайно зброю тим, у кого вона була забрана?

В разі недержання задовільної відповіді на ці запитання протягом 48 годин Рада народних комісарів вважатиме Центральну Раду у стані відкритої війни проти радянської влади в Росії».

Категоричний тон Леніна — «про неї не може бути й мови», підписаний ним ультиматум, а по суті — диктат, сповнений погроз, викликали гнів та обурення в Україні, яка повірила в реальність створення власної незалежної держави. Треба було пояснити російським комісарам, що тоном погроз Україну не лякати, що на силу Україна відвоює силою. І виконавчий орган Центральної Ради — Генеральний секретаріат — повідомляє у відповідь (дослівно):

«На території Української Народної Республіки влада належить народу України. Будь-які замаху збройною силою на цю владу будуть придушені тією ж силою. Тому Генеральний секретаріат пропонує Раді народних комісарів відкликати більшовицькі полки з України, Генеральний секретаріат жодних перепон їхньому виходу чинити не буде. Точно так само Рада народних комісарів повинна надати можливість безперешкодного просування українських військових частин з Великої Росії на Україну.

Генеральний секретаріат

Штрихи до портрета першого
президента України

всіляко уникає кривавих способів вирішення політичних і державних питань, але якщо народні комісари Великої Росії, беручи на себе всі наслідки прийнятих рішень, викликають Генеральний секретаріат прийняти їх виклик, то Генеральний секретаріат не має жодного сумніву, що українські солдати, робітники й селяни, захищаючи свої права і свій край, дадуть належну відповідь народним комісарам».

Знаючи агресивний характер Росії — хоч царської, хоч більшовицької, — Україна почала готуватися до війни. І та не забарилася: не оголошуючи війни, зухвало порушуючи українські кордони, на прикордонні з Росією залізничні станції один за одним почали вриватися бронепоезди з озброєними людьми. Напавши зненацька, окупанти захопили Харків, Катеринослав, Полтаву, а у Київ вдерлися найжорстокіші загоны моряків-балтійців. І враз «гордість революції» перетворилася на кровожерів-бандитів, розстрілюючи на місці чоловіків, вбачаючи у кожному «самостійників, гайдамаків, ворогів революції», як зазначалося у наказі бандитського ватажка Михайла Муравйова.

А коли усю цю погань українські військові з'єднання й народне ополчення вимели з Києва, у місті запанувало спокійне мирне життя...

...4 квітня 1918 року — особливий день у житті Михайла Сергійовича Грушевського: його було обрано президентом Української Народної Республіки. Саме в цей час, оцінивши нещодавні трагічні події, він робить висновок:

«Нам можливо вести боротьбу з Росією тільки тоді, коли всі українські сили будуть об'єднані». Цей висновок був докладно висвітлений у таких працях Грушевського: «Хто такі українці і чого вони хочуть», «Українська самостійність і її історична необхідність».

Михайло Сергійович закликає українців негайно організуватися та розпочати закладання підвалин автономного ладу. Як президент Української Народної Республіки Грушевський проголошує УНР «самостійною, вільною, суверенною державою українського народу», розробляє Конституцію Незалежної Української Народної Республіки.

І все це відбувалося у Києві — місті, яке Михайло Сергійович вважав не менш рідним, ніж Холм, де він народився. Справді, тут, у Києві, він навчався на історико-філологічному факультеті університету Святого Володимира, де його вчителями були видатні українські історики Володимир Антонович та Михайло Драгоманов, їхній вплив надихнув Грушевського студента 1890 року написати перший ґрунтовний твір «На-

ПОСТАТЬ

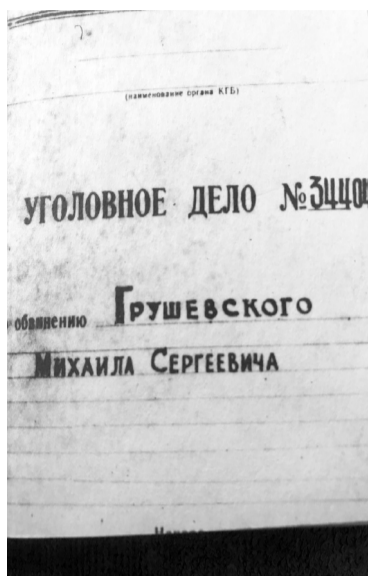
«Український народ
російського «племені»

рис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя».

А коли Михайло Сергійович вже у ранзі президента Української Народної Республіки заходився створювати Українську академію наук, то зрозумів, що Грушевський-науковець у нім переважає. Тим паче, що весь час невтомно працював над монументальним багатотомним дослідженням «Історія України-Руси».

Більшовицький лад у рідній Україні Грушевський навіть не розглядав, вислів «я більшовикам ніякий не приятель» повторював досить часто. А коли на Київ посунула ще й білогвардійська погань (усі ці денікінці, врангелівці), соратники й друзі, піклуючись про життя першого президента, тимчасово вивезли його разом з дружиною й донькою до Кам'янця-Подільського, потім до Станіслава, а звідти до Праги й Відня.

Характеризуючи той короткий період, протягом якого Україною керувала Центральна Рада, її голова Михайло Грушевський, українська історична наука дійшла висновку (дослівно): «Діяльність Української Центральної Ради в часі була нетривалою, але її історичне значення виходить далеко за хронологічні рамки існування. Історія УЦР не належить якійсь одній політичній течії, це велике надбання українського народу, історичне явище, з яким пов'язуються глобальні процеси консолідації української нації, відновлення української державності, надання національній державі демократичних, парламентських форм».

У двобій з Сталіним

Найперша посада, яку Йосиф Сталін обійняв, увійшовши до Ради народних комісарів — першого радянського уряду, — називалася «народний комісар з національних питань». Професійно займаючись цими питаннями, аналізуючи такий їхній різновид, як націоналізм, Сталін дійшов висновку: хай там що, але грузинські націоналісти, приміром, завжди намагатимуться підпорядкувати Абхазію, Аджарію, Осетію; єврейські націоналісти (сіоністи) ніколи не відмовляться відновити єврейську державу на те-

ренах Палестини; російські великодержавні шовіністи завжди продукуватимуть погромні «чорні сотні» на зразок «Союза русского народа», «Союза Михаила Архангела».

Щодо українців, вважав Сталін, то в їхньому середовищі найпопулярнішим буде лідер-самостійник, бо українці тільки про те й думають, як вивести Україну зі складу Радянського Союзу. І тому впродовж усіх років своєї абсолютної влади на найвищу посаду в Україні Сталін не призначив жодного українця: в різні часи Україною керували єврей Лазар Каганович, поляк Станіслав Косіор, росіяни В'ячеслав Скрябін (Молотов), Павло Постишев, Микита Хрущов.

І коли першому з них — Молотову — повідомили, що надійшло прохання від Михайла Грушевського, який після перебування в Празі та Відні хоче повернутися в Україну, Молотов запитав: «А яких поглядів він тепер дотримується?».

Такому запитанню «очільника України» навряд чи слід дивуватися: Молотов народив-

раптом замовкає телефон...

У листі від 5 липня 1923 року Грушевський зазначає: «Я більшовикам ніякий не приятель, мало хто стільки потерпів від них, як я, і далі потерпаю: книги мої на Україні заборонені, а видані торік більшовики переробили на картон, аби не дати їм розійтись» (йдеться про «Ілюстровану історію України», перероблену автором для учнів «початкових шкіл і нижчих класів середніх»).

Як авторитетний державний діяч Михайло Сергійович вважав принизливим для себе оскаржувати щось перед новою владою, але по-іншому були налаштовані його дружина Марія й дочка Катерина: обидві вони прийшли на прийом до Раднаркому УСРР. Дізнавшись, що прийом чекають такі поважні персони, їх запросив до свого кабінету голова РНК Влас Чубар. Схиливши голову, уважно вислухав жінок, потім сів за робочий стіл і на бланку «Рада народних комісарів УСРР» написав власноруч: «Рада народних комісарів УСРР надає

«Я більшовикам ніякий не приятель, мало хто стільки потерпів від них, як я, і далі потерпаю: книги мої на Україні заборонені, а видані торік більшовики переробили на картон, аби не дати їм розійтись»

ся у забутій Богом Вятській губернії, що загубилася у Камських пісках, зростає серед комі, удмуртів, мордві, тож про Україну ніякої уяви не мав. Йому роз'яснили, що Михайло Сергійович Грушевський — український історик і політичний діяч, академік, голова Наукового товариства імені Шевченка, автор багатотомної «Історії України-Руси»...

Далі йому зачитали повний текст заяви академіка: «Україна для мене найдорожча за все, і можливо, тому я як стара людина можу дивитися на життя України з історичної точки зору. В цьому моя розбіжність з більшовиками».

«От бачите, «розбіжність з більшовиками», — повторив Молотов. І оскільки сам він нічого й ніколи не вирішував, тут же зателефонував Сталіну, зачитав прохання Грушевського. Сталін сказав: «Нехай повертається, але занесіть його до списку неблагонадійних, бо він той іще самостійник, недарма ж Центральною Радою керував».

На виконання вказівки самого Сталіна старший слідчий губвідділу ГПУ Еймонтов завіз довідку-формуляр № 1023, якою ухвалив «узяти громадянина Грушевського М. С. на облік неблагонадійних». Це означало, що за академіком буде встановлено «пост зовнішнього нагляду» — фіксуватимуть його зустрічі, гостей, розмови. Невдовзі академік звернув увагу на те, що біля його будинку вештаються якісь підозрілі типи, з поштової скриньки час від часу зникає кореспонденція,

Грушевському Михайлові Сергійовичу право вільного проживання на території УСРР, нічого не ставлячи йому в провину, не висуваючи йому ніяких звинувачень за його попередню політичну діяльність, а тому академік Грушевський обшукам, арештам і переслідуванням не підлягає». І розписався.

І не дізналися рідні жінки Михайла Сергійовича, що у той самий час, коли Влас Чубар підписав раднаркомівський бланк, то тим самим проігнорував чекістське денесення, яке також лежало на його столі: «В українських колах за кордоном М. С. Грушевський користується величезною популярністю й авторитетом, його особа оточена ореолом національного героя. І це не дивно, адже Грушевський — переконливий самостійник, за висновком агентури, він тільки-но чекає зручного випадку, щоб виявити свої наміри».

Факт надання «охоронної грамоти» голові Центральної Ради Михайлові Грушевському був актом надзвичайної сміливості з боку Власа Чубаря, і це не пройшло непоміченим: Сталін, який ніколи й нічого не забував, невдовзі перевів Чубаря у Москву на високу посаду наркома фінансів СРСР, і там, у Москві, сліди Чубаря зникли...

І це все — про нього...

«Його постать як політика ще за життя увійшла до історії, але була й буде та гігантська праця, яку виконав він для українського народу.

Великих людей судять ін-

шими мірками, ніж простих смертних, до них ставлять інші вимоги, ніж до будь-кого іншого, їм не прощають того, що дарують середній людині. Висвітлити життя Грушевського, яке так тісно пов'язане з життям України, — це одне з завдань майбутніх істориків та його біографів».

Олександр Шульгин, історик і публіцист, дійсний член Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка.

«Спільною рисою для всього, чого торкалося перо Михайла Грушевського, є, на мою думку, ця глибока переконаність у правоті української справи, в досяжності й здійсненості основних завдань українського руху.

До всіх питань він підходить як українець з погляду життєвих інтересів українських народних мас, які (інтереси) для нього ідентичні з вимогами людяності взагалі, з досягненням всієї повноти людської культури.

Цитований уже вислів Грушевського: «пам'ятаймо, ми репрезентуємо великий народ, і повинні репрезентувати його гідно, достойно», — цей вислів — не випадкова фраза в його вустах».

Сергій Єфремов, історик, літературний критик, академік Всеукраїнської Академії наук, член Української Центральної Ради.

«Михайло Сергійович Грушевський — найвидатніший український історик й організатор наукового життя в Україні, очільник українського національного відродження, голова Центральної Ради і перший президент Української Народної Республіки.

Михайло Сергійович своєю багатогранною небуденною, динамічною діяльністю створив цілу епоху в національно-державному розвитку української нації і разом з Тарасом Шевченком та Іваном Франком належить до найвидатніших будівничих нової України. Видання й перевидання його творів — то не лише покута провини перед пам'яттю великого українського історика, а й внесок у розвиток сучасної історичної думки. Його твори потрібні сьогоднішньому читачеві і будуть зустрінуті ним з вдячністю».

Доктор Любомир Винар, Кент, Огайо, США.

«За той рік, протягом якого Центральною Радою під проводом Грушевського виступала основним політичним чинником на Україні, вона досягла значних успіхів. Своєю діяльністю вона поклатала край поширеним сумнівам щодо самого факту існування українського народу, вона перетворила українське питання на одне з ключових питань революційного періоду. З суто політичної точки зору Центральна Рада добила більшого, ніж хтось міг сподіватися.

Але чи не найбільш далекосяжним здобутком Центральної Ради й Грушевського було те, що, вперто висуваючи вимогу українського самоврядування, вона серйозно підірвала раніше недоторканий принцип «єдиної та неподільної Росії».

Орест Субтельний, професор Йоркського університету, Торонто, Канада.

«Відразу ж після повернення академіка в УСРР його надії на можливість плідної праці в ім'я України були цинічно розтопані комуністичною системою та її репресивно-каральними структурами, що вже мали неабиякий досвід у пошуках «ворогів народу» та «буржуазних націоналістів», набули вміння робити таких за першим сигналом партійного істеблшменту. Та й за цих жорстоких умов Михайло Грушевський як міг працював для своєї Батьківщини.

Всі, кому небайдужа доля України, повинні по-новому осмислити значення його ролі в контексті подій бурхливого ХХ століття, коли наша країна, відкинувши бутафорську «радянську державність», нарешті здобула свою незалежність».

Юрій Шаповал, доктор історичних наук.

«Михайло Грушевський йшов до свого 60-річчя. Задовго до того був створений Ювілейний комітет, який очолили академіки Тутківський та Багалій.

Після тривалого очікування повідомили: урочистості відбудуться о 12.00 3 жовтня 1926 року в актовій залі колишнього університету Св. Володимира, де лунали голоси Антоновича, Драгоманова та інших будителів свободи українського народу, — і це мало свою промовисту символіку.

Задовго до початку — вже об одинадцятій — всі були на майдані перед центральним входом до актовій зали. Я стояв дуже близько того місця, де зупинилося авто Грушевського. Я вперше зблизька дивлюсь на людину, яка для мене була майже легендою. З основних наукових творів його я добре знав «Ілюстровану історію України», із захопленням перечитав «На порозі нової України»...

Коли Грушевський вийшов з авта, майнув навколо своєю сивою бородою, дружньо махнув рукою до аплодуючої публіки, мій сусід з науковою борідкою ніби до себе, ніби до мене мовив притишено:

— Такий же енергійний, як і 1917 року. На нього ані час, ані події, ані обставини не впливають.

А в актовій залі під невгасимий грім овацій Михайло Сергійович сів на своє місце. Що коїлося в залі! Це був триумф, це був вибух великої сили української державної свідомості. Описати цей момент міг би тільки великий поетичний талант: в свідомості кожного панував образ великої соборної України та її духовного вождя — академіка Михайла Грушевського».

Григорій Костюк, «Зустрічі і прощання».

Спогади. Едмонтон, Канада.

Михайло Грушевський:

«Ми не лукавили. Ми просто йшли, у нас нема зерна неправди за собою.

Українська Центральна Рада за рік своєї діяльності не зробила ні одного фальшивого кроку, вона мала перед собою тільки мету послужити інтересам українського народу і тих народів на Україні сущих, котрі з ним зв'язала історія.

Ми можемо з гордо піднятим чолом піднести над своєю землею прапор Української Центральної Ради. Ми винесли його незаплямованим».

■ ЗУСТРИЛИСЯ—ПОГОВОРИЛИ

Мирослав Слабошпицький:

«Свої романи Олесь Ульяненко писав на старих комп'ютерах Андрія Куркова»

Тарас ГОЛОВКО

Відомий режисер розповідає про фільм про контраверсійного українського прозаїка, на якого московська церква в Україні за творчість наклала у 2006 році анафему. У Києві на 28 листопада заплановано показ документального фільму «Ульяненко. Без цензури», у приміщенні столичного літературного клубу YarBookLovers відбудеться зустріч із режисеркою Юлією Шашковою. Тим часом наша розмова напередодні з Мирославом Слабошпицьким. Відомий кінорежисер безпосередньо причетний до створення документальної кінострічки про непересічного українського прозаїка — є сценаристом і співпродюсером. Тож шукаємо відповіді на запитання: хто володіє авторським правом на твори Олесь Ульяненко; чи писав він сценарії; як і чому помер; врешті-решт, хто заселився в його неприватизовану квартиру.

Кому Ульян залив сала за шкіру

■ **Пане Мирославе, наскільки документальний фільм «Ульяненко. Без цензури», режисером якого є Юлія Шашкова, актуальний в умовах воєнного часу?**

— Прем'єра фільму «Ульяненко. Без цензури» відбулася на «Книжковому Арсеналі» влітку 2021 року. Для нас дуже важливим було зробити перший офіційний показ саме там через доволі велику концентрацію людей, які цікавляться українською літературою. Прокат планувався на 2022 рік, але почалася повномасштабна війна, і тепер ми показуємо фільм на спеціальних організованих творчих зустрічах переважно з філологами чи мистецтвознавцями. Зокрема, влітку 2022 року мали показ на фестивалі «Українікум» у Грайфсвальдському університеті у Німеччині та у низці українських вишів.

Я певний час думав, що Ульяненко (1962–2010) «не переживе» цієї війни. Однак зараз я цього не боюся, тому що війна, яка, безумовно, завершиться повною перемогою України, не лише вже породжує величезну кількість нових текстів, фільмів чи музичних творів, а й у парадоксальний спосіб актуалізує нашу класику. Згадати у цьому плані хоча б сплеск цікавості, скажімо, до Віктора Домонтовича чи Валер'яна Підмогильного, «Місто» якого, між іншим, західні дослідники дуже люблять порівнювати зі «Сталінкою» Олесь Ульяненко.

■ **Уже в самій назві стрічки закладена ідея про те, що літературна творчість Олесь Ульяненко має сприйматися широким читацьким, а тепер і глядацьким, загалом без табу і різноманітних обмежень. Це справді так чи проза Ульяненко може і надалі викликати негативний резонанс або супроводжуватися скандалами, як це відбувалося за життя письменника?**

— На це запитання складно відповісти однозначно. Адже, з одного боку, Ульяненко включили в 12-й том «Історії української літератури», який готується до друку в Інституті літератури під редакцією Роксани Харчук і таким чином його творчість потрапляє у сучасний літературний канон. Але, з іншого боку, 2023 року громадський діяч і видавець Ярослав Карпець у рамках співпраці з однією з бібліотек запланував презентацію двотомної монографії професора Університету Коменського у Братиславі Фелікса Штейнбука «Під «Знаком Саваофа», або «Там, де...» Ульяненко». Та за декілька днів до заходу його було скасовано: неофіційно — через близькість бібліотечного начальства до УПЦ МП та невдоволення церковних ієрархів, попередники яких наклали на Ульяненко анафему 2006 року за роман письменника «Знак Саваофа».

Тобто уявіть собі: 2023 рік, другий рік триває війна з росією, і йдеться навіть не про книгу Ульяненко, а про наукову монографію, присвячену його творчості і розраховану на фахового читача! Та, як виявляється, Ульян і через майже 15 років після своєї смерті

не залишає у спокої тих, кому він свого часу таки залив сала за шкіру.

■ **Які факти з біографії Ульяненко лягли в основу документального фільму і, як гадаєте, чому саме вони зацікавили Юлію Шашкову, щоб візуально їх інтерпретувати?**

— У першу чергу треба сказати, що цей фільм складається зі спогадів про Ульяненко тих людей, які були особисто з ним знайомі. Завдяки цьому фільм представляє біографію письменника, вписану в контекст часу, в якому він жив і творив, і становить до певної міри значну частину життя Ульяненко від його народження до смерті.

Те ж саме стосується й усієї нашої команди, бо і я, і лауреат Шевченківської премії Володимир Тихий, і Юлія Шашкова — це люди, які знали Ульяненко особисто і товаришували з ним, а тому це фільм про нашого друга. Зрештою, ми мали на меті водночас кілька цілей, одна з яких полягала у тому, аби у такий спосіб замінити особисту присутність автора на різноманітних заходах, присвячених просуванню творів Ульяненко як в Україні, так і за кордоном.

До того ж важливо було встигнути поговорити з людьми, які знали Ульяненко, адже час невблаганний і декого з тих, хто взяв участь у нашому фільмі і у кого ми брали інтерв'ю, на жаль, уже немає з нами. А ще нас надихала ідея, за якою кіно і телебачення обслуговують так званий «комплекс мумій», тобто забезпечують створення ілюзії присутності людини вже після її смерті, і тому одна з робочих назв нашого проекту була «Мертві можуть танцювати».

Роль Загребельного і «Дульсінея» — Ірина Ваннікова

■ **Чи все вдалося із задуманого реалізувати в документальному фільмі «Ульяненко. Без цензури»?**

— Напевно, немає жодного фільму, в якому би все вдалося. Питання для мене полягає в тому, чи задоволений я фільмом в цілому. І я можу абсолютного ствердно відповісти, що я задоволений. Не вдалося щось одне, проте вдалося щось інше.

Головною проблемою фільму було те, що життя Ульяненко припало на доайфонний та доінстаграмний час. Зараз у разі смерті якоїсь публічної особи зібрати про неї фільм з телефонних зйомок та постів в інстаграм-акаунті навряд чи буде проблемою. А з Ульянем усе виявилось набагато складніше, адже ми могли використати тільки кадри, зняті свого часу якись телеканалом, або дуже рідкісні любительські зйомки. І у цьому плані Юлія Шашкова зробила за декілька років роботи над фільмом справжню титанічну працю з візуальної археології.

На жаль, ми не встигли зняти вдома Загребельного Елю Михайлівну і не побували на дачі Павла Загребельного, до якого Ульяненко приїздив у гості до останніх днів життя метра української радянської літератури. З іншого боку, ми маємо велику кількість спікерів і досить цікаві та невідомі широкій ау-

Сценарист фільму «Ульяненко. Без цензури» Мирослав Слабошпицький.

Кадр з фільму.

диторії відомості про Ульяненко. Так, неабияким успіхом фільму я вважаю участь у ньому Ірини Ваннікової, яку ми поза очі назвали Дульсінея і яка дала доволі відверте інтерв'ю для нашого фільму про свої взаємини з письменником.

Ну й сам Ульяненко, відтворений на архівних кадрах, виступає повноцінним спікером, тому що перебуває у динамічному діалозі і з живими, й з мертвими учасниками фільму (як, скажімо, з архівними кадрами із Загребельним). Отже, це багатоголосся і мертвих, і живих, і ненароджених створює своєрідний портрет Ульяненко на тлі його доби. І тому я сказав би, що це досить сумний, але водночас світлий фільм.

■ **Могли б пролити світло на те, хто і як з українських письменників ставився до літературного таланту Олесь Ульяненко?**

— Це питання, на яке складно відповісти, особливо з відстані майже 15 років після смерті Олесь. Звісно, якісь непорозуміння чи навіть конфлікти, які мають місце у будь-якому професійному середовищі, виникали. Але з висоти часу вони здаються дріб'язковими та не вартими уваги.

Своєю чергою Ульян був не тільки письменником — він сам став також героєм поп-культури, частиною київського андеграунду. А за натурою був доволі різким та вибуховим. Існує, наприклад, легенда про те, що він колись, ще на початку своєї кар'єри, у полемічному пориві кинув Юрію Мушкетіку, мовляв, я переживу вас фізично. Втім іронія полягає у тому, що Олесь свого слова не дотримався і пішов у засвіти раніше цього радянського письменника-патріарха. І все одно він був, як на мене, людиною дуже доброю та приязною.

Він був вірним другом, людиною, здатною до емпатії, людиною, яка раптово спалахувала, але потім швидко заспокоювалася. З іншого боку, відомо, що інший літературний патріарх — Павло Загребельний, прочитавши роман «Сталінка», доклав чималих зусиль для того, аби 35-річний Ульяненко отримав заслужену, хоч і вигадану тоді спеціально для нього Малу Шевченківську премію. Після цього їхні стосунки набули такого дружнього виміру, що Ульян навіть возив до Павла Архиповича своїх потенційних наречених на оглядини.

Узагалі треба сказати, що люди старшого покоління, скажімо, навіть мій батько, — досить приязно ставилися до Ульяненко. Позитивну роль у

його долі відіграли і такі письменники, як Володимир Дрозд чи Володимир Яворівський, за головування якого у комітеті Шевченківської премії Ульян і отримав цю найвищу державну нагороду. При цьому свої романи він писав на друкарських машинках, подарованих друзями (на моїй, наприклад, — «Син Тіні» і, можливо, «Дофін Сатани»), і на старих комп'ютерах Андрія Куркова, які той віддавав Ульяненко, коли у нього з'являвся новий комп'ютер.

Ульяненко називають enfant terrible («жахливою дитиною»), «великою дитиною». — Авт.) української літератури. Я думаю, що до певної міри так і є, але це був надзвичайно талановитий enfant terrible, і тому, коли його роман «Жінка його мрії» був визнаний порнографічним так званою Національною експертною комісією з питань захисту суспільної моралі, то чи не уся тодішня літературна спільнота — ліві, праві, україномовні, російськомовні тощо — виступали на захист Ульяна, без перебільшення, єдиним фронтом. І врешті-решт захистили. Та я і не можу пригадати, аби він комусь заподіяв якесь зло.

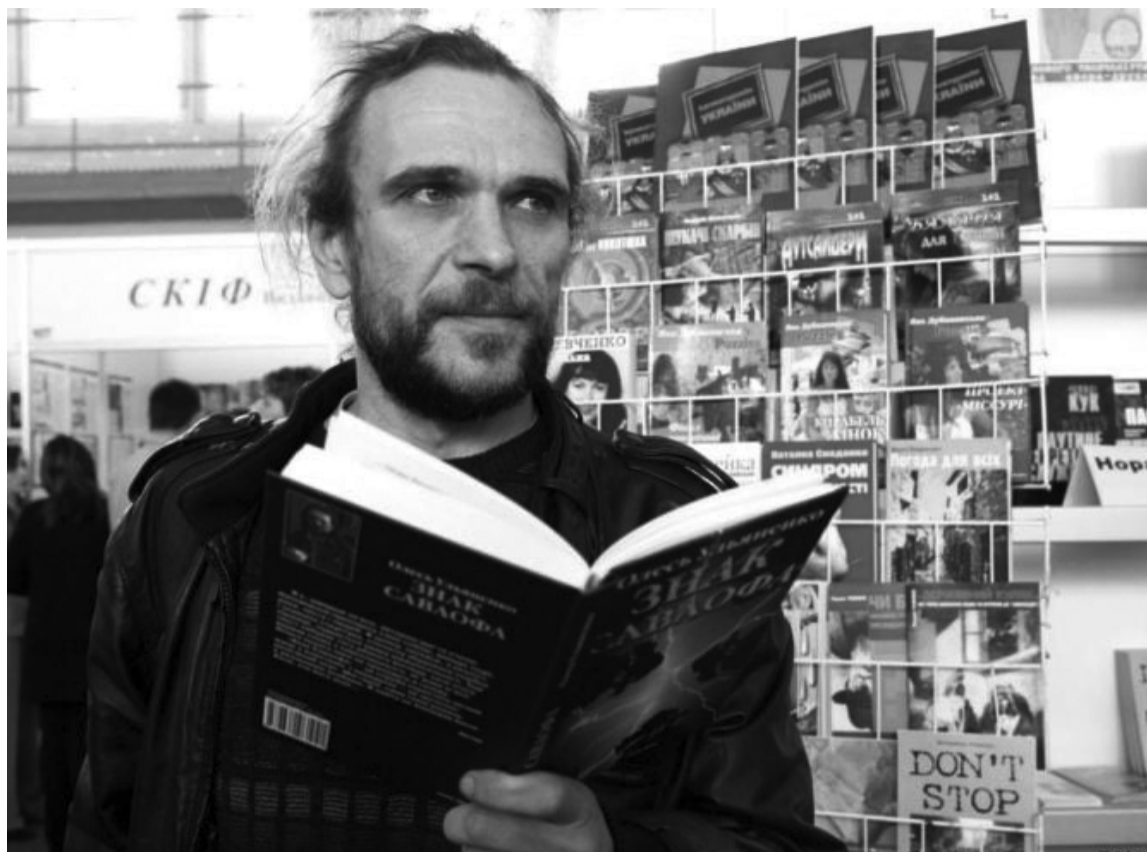
Квартирне питання

■ **Циркулює інформація, що, нібито, дехто був зацікавлений у смерті письменника, щоб банально привласнити його квартиру...**

— Обставини смерті Ульяненко — це така історія, яка, напевно, могла б бути основою для подкасту True Crime («Справжній злочин»). Є об'єктивні речі, які ми точно знаємо, і є речі, яких ми ніколи не дізнаємося, напевно. В будь-якому разі тоді, в мирний час, смерть письменника без видимих ознак насильницької смерті в 47 років виглядає дивно. Офіційна причина смерті Ульяненко — хронічна серцева недостатність.

Як це було? 17 серпня 2010 року Ульяненко перестав відповідати на дзвінки, і 18 числа його поміщиця і агент Євгенія Чуприна, здається, разом з іще одним товаришем, не змігши додзвонитись, поїхали до нього на квартиру на вулиці Івана Гмири, 15 чи 17 (я зараз не пам'ятаю номер будинку), де зайшли в квартиру, там ніби були відчинені двері, і знайшли тіло Ульяненко. Після чого Євгенія Чуприна зателефонувала мені і сказала: «Мирославе, Олесь помер».

Саме в цей час у Києві проходив якийсь із книжкових ярмарків, «Медвін» чи щось подібне, і вся письменницька спільнота, власне, тусува-

Письменник Олесь Ульяненко.
Фото надане автором інтерв'ю.

лась на цьому виставковому заході. Я зателефонував мому батькові Михайлові Слабошпицькому, царство йому небесне, кажу, слухай: «Ульян помер»; і він там побачив на цьому ярмарку якихось людей з тусовки, діячів спілки, письменників і таке інше, які відразу почали вживати якісь заходи, формувати, що називається, поховальну комісію.

Звістка почала розлітатися, ну і, власне, були суперечки, де поховати Ульяненка: в Хоролі, де він народився, пропозиція від Шевченківського комітету; ми ж вважали, що його треба поховати на Байковому цвинтарі, і врешті-решт Олесь у закритій труні відспівали у Трапезній церкві Михайлівського собору, після чого поховали на Байковому цвинтарі, ділянка 33, де спочиває і донині. Є велика кількість теорій навколо смерті Ульяненка. Можливо, коли-небудь ми знайдемо всю правду, а можливо, не дізнаємося ніколи.

Перша підозріла обставина полягає у тому, що письменник Олесь Ульяненко буквально за пів року до смерті виграв тривалий судовий процес проти Комісії з питань суспільної моралі, яка забороняла друк і розповсюдження його твору «Жінка його мрії» як порнографічний. Близько року Ульяненко був на всіх телеканалах, виступав у ролі ньюсмейкера, люди стежили за цим процесом — і ось він виграв процес. А менш ніж через рік його знаходять мертвим.

Ульяненкова смерть оповита легендами та теоріями не менше, ніж його життя. І може служити матеріалом для якогось True Crime подкасту. Я буду радий, якщо когось цей матеріал надихне його створити. Є кілька версій смерті. Перша версія, про яку можна багато прочитати в інтернеті, знайти сюжети у ютубі і на телеканалах, — це квартирне питання. Ульяненко — один з останніх людей, хто отримав квартиру від держави, яку не приватизував. Оскільки квартира формально не приватизована, після смерті його родичі не змогли її успадкувати, бо ж вона лишалась у розпорядженні держави. Він міг її привати-

зувати, але хто знає Ульяненка, той розуміє, що треба було, щоб хтось цим займався.

Одразу після його смерті поліція, тоді міліція, здається, мала на той час неймовірно погану репутацію, маю на увазі міліцію як інститут, що розслідувала причини його смерті. Міліція винесла постанову, що немає складу злочину у смерті, яка настала природним чином. Ульяненка поховали, і буквально за кілька тижнів у його квартиру заселився місцевий міліціонер. Є приклади, коли міліція працювала з чорними реєстраторами з приводу квартир. І оскільки це сталося, то, безперечно, виникла підозра, що міліція якось причетна до цієї трагедії. Тому що буквально люди, які розслідували причини смерті, нібито заселилися у квартиру Ульяненка. Про це можна більше дізнатися з гугла, з інтерв'ю Євгенії Чуприної та адвоката Олесь Ульяненка Олега Веремієнка.

Інша версія полягає у тому, що Ульяненко є письменником трьох скандалів. До скандалу з «Жінкою його мрії» був неймовірний скандал з його романом «Знак Саваофа» (до речі, дуже цікавий роман і зараз його вже проблематично купити). «Знак Саваофа» ще до того, як це стало мейнстрімом, розглядав РПЦ, Російську православу церкву, як організоване злочинне угруповання. І зображав багато сцен усякого неймовірного проміскуїтету у стінах монастирів, вбивств тощо. Недоброчливі називали цей твір дешевою агіткою на користь Української греко-католицької церкви, до якої Ульяненко належав. Були дивні випадки, коли віруючі бабусі з Лаври плювали йому під ноги тощо. Роман, до речі, був у тіньовому бані, тобто, жодних нагород чи відзнак не отримував.

Інша теорія, яка не виключає першу та другу, полягає у тому, що Ульяненко мав неймовірно широке коло знайомих від київських повій та бандюг до депутатів, діячів уряду та політичних журналістів. Ульяненко виглядав досить екзотичною та цікавою персоною, і бути його знайомим вважали за честь багато

людей. В одному з перших романів Олесь Ульяненка «Вогняне око» найогидніший персонаж, який займається копрофагією (поїданням власних екскрементів) і всіма можливими збоченнями, мав реального прототипа у владних колах з ім'ям, прізвиськом і по батькові, який зник з України — втік до Росії після Революції Гідності, коли Ульяненка вже не було на світі. І деякі інші мерзенні персонажі могли теоретично впізнати себе у його творах, і це могло бути своєрідною помстою. Доказів немає, але маємо такий набір версій.

Авторські права на творчу спадщину належать сестрі

■ Цікаво, кому належить авторське право на видання прозових творів Олесь Ульяненка в Україні? Чи враховувалося воно при створенні документальної стрічки «Ульяненко. Без цензури»?

— Авторські права на всю творчу спадщину Олесь Ульяненка належать його сестрі Валентині, яка живе у США і з якою ми товаришуємо. Ви можете побачити її у фільмі, бо Юлія Шашкова їздила до неї в Каліфорнію і зробила з нею інтерв'ю. Ба більше, за ці 14 років, які минули від смерті Олесь, вона мала доволі багато роботи як правовласниця, адже змушена регулярно укладати угоди на українські і закордонні видання творів Ульяненка.

Останню за часом угоду на видання окремою книгою роману «Хрест на Сатурні» Валя підписала тиждень тому. Крім цього, вона надала для фільму унікальні фото з сімейного архіву, також подарувала певні реліквії, зокрема знак лавреата Шевченківської премії, який я передав у Національний музей літератури України в Києві. Що ж стосується фільму, то в ньому використано величезну кількість архівної хроніки, й у кожного фрагмента є свій правовласник, але всі правовласники з великим ентузіазмом пішли нам назустріч.

■ Чи використовували особистий архів письменника при створенні документального фільму?

— Концепція фільму «Ульяненко. Без цензури» виникла на базі книги-інтерв'ю, яку я підготував разом зі своєю дружиною, яку ми назвали «Ульяненко без цензури» і яку було опубліковано видавництвом «Махаон-Україна» 2011 року — в першу річницю смерті письменника. Ця книга складалася з розташованих у хронологічному порядку близько 30 інтерв'ю Ульяненка різним ЗМІ. Також у це видання було включено додаткові матеріали, пов'язані з судовим процесом щодо скасування заборони Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі на друк його роману «Жінка його мрії».

У цих інтерв'ю він розповідає про своє життя і творчість у певні часові проміжки, а тому, читаючи цю книгу, можна простежити, як змінювався Ульяненко і як змінювалася країна.

Подібно до цього було задумано і фільм, хоч зробити фільм на особистому архіві Ульяненка було б неможливо, тому що такого архіву просто не існує: він або знищений, або втрачений. І це ще одна з причин створення фільму — зберегти ім'я видатного українського письменника для майбутніх поколінь.

■ Знаю, що виношуєте ідею створення музею Олесь Ульяненка. На якому етапі реалізація цього задуму?

— Це, радше, метафора. Думаю, що створення музею Ульяненка є утопічною ідеєю у тому сенсі, що для такого музею просто не вистачить експонатів. Олесь був людиною, яка передусім жила літературою. Я порівняв би його з таким собі середньовічним ченцем, який жив у своїй однокімнатній келії — у квартирі типу «гостинка» на Позняках, де він і писав свої книжки. Квартира була дуже маленькою, у ній не було нічого зайвого, але й тут обмаль речей люди, що заволоділи квартирою, відразу ж з неї викинули на смітник.

З іншого боку, в рамках вшанування пам'яті Ульяненка, на яке він, безумовно, заслуговує, особливо тоді, коли в Україні масово змінюються топоніми, бібліотека, яка б носила ім'я Ульяненка в Києві, була б цілком на часі.

До речі, провулки імені Ульяненка з'явилися вже у місті Хорол, де народився письменник, а також в Ірпені, де він жив у Будинку творчості письменників.

Екранізації та сценарії

■ Чи є у ваших творчих планах здійснити екранізацію одного з романів Олесь Ульяненка?

— Ульяненко і кінематограф — це взагалі особлива тема. Справа у тому, що, з одного боку, Ульян мріяв бути екранізованим, а з іншого — важко переоцінити вплив кінематографа на його творчість. Так, багато алюзій, ремінісценцій і мотивів у його романах пов'язаними з різними кінофільмами. Але йому не пощастило з часом, бо у 90-ті та «нульові» роки українського кінематографа практично не існувало.

Проте ми познайомилися з Олесем тоді, коли я шукав когось, із ким можна було написати сценарій для мого дебютного фільму. Аж ось у газеті «Київські відомості» вийшло досить скандальне інтерв'ю Ульяненка, яке мені припа-

ло до душі, і я попросив друзів познайомити мене з цим письменником, хоча на тоді я ще не прочитав жодної його книги. Ба більше, один із літературних діячів сказав мені, що Ульяненко — це людина, в якій душа чорніша за гуталін. Але я подумав: «О! Цей хлопець мені підходить».

Врешті ми познайомилися і спробували писати з ним сценарії. Таких спроб було дванадцять, однак усі вони завершилися нічим, крім того, що ми з Олесем стали друзями. Так, перший сценарій називався «Чорнобильський Робінзон», але згодом я написав його вже сам. Інший сценарій, «Спальний район», ми теж не завершили. Ще інший сценарій був про маніяка. Але з цього задуму пізніше постав роман Ульяненка «Дофін Сатани».

Своєю чергою у співавторстві з Володимиром Тихим Ульяненко написав адаптацію роману «Сталінка» для кіно, однак екранізувати цей твір їм так і не поталанило. А пізніше Ульяненко стверджував, що деякі елементи цього сценарію були вкрадені Олексієм Балабановим і використані у російському фільмі «Жмурки». Також вони з Тихим написали сценарій «Дикі коні». Натомість із сьогоdnішнім директором кіностудії імені Олександра Довженка Андрієм Дончиком вони працювали над серіалом «Украдене щастя». Це був 4-серійний фільм за мотивами п'єси Івана Франка, перенесеними у сьогоdnення. Сценарій написали Марина і Сергій Дяченки, проте Андрій залучив Ульяна для доопрацювання сценарію як автора діалогів.

Натхненний можливими кіноперспективами, Ульяненко написав навіть кримінальну мелодраму «Хрест на Сатурні» одразу як сценарій. Але через брак фінансування цей сценарій теж не було реалізовано, й Олесь змушений був переробити його на роман, який має посвяту якраз Андрію Дончику. Зараз, до речі, готується перше видання цього роману окремою книгою.

Натомість після смерті Ульяненка, вже наприкінці 2010-х років, Держкіно підтримало фінансування короткометражного фільму за новелою письменника «Наказ», яка була перекладена англійською ще у 90-ті. Вона була надрукована в Канаді в антології Two Lens New Vision, однією з укладачок якої була Соломія Павличко. Це була одна з двох новел, зумовлених афганським досвідом Ульяненка. На жаль, спочатку через епідемію ковіду, а потім через повномасштабну війну цей фільм так і не було знято.

Був ще один перспективний проєкт: Марися Нікітюк написала сценарій за романом Олесь Ульяненка «Серафима». Ми продюсували його з покійним Юрієм Мінзяновим. Але через згадані вже причини і цей проєкт поки що залишається на паузі, однак я сподіваюся, що його все ж таки буде реалізовано, тому що Марися знайшла абсолютно приголомшливий ключ до сценарію. Ну і я як режисер періодично думаю щось зняти, але в будь-якому разі як продюсер я намагаюся докладати всіх зусиль, щоб твори Ульяненка були екранізовані. ■

УХИЛЯНТИ

Не народжені для війни

Три гравці волейбольного клубу «Решетилівка» не повернулися в Україну із закордонної поїздки

Ганна ВОЛКОВА

12-13 листопада у бельгійському місті Менен відбулись матчі 1/16 фіналу Кубка Виклику з волейболу, в яких зустрілися місцева команда «Декопсан» і «Решетилівка», що дебютувала на змаганнях такого рівня.

Виступ клубу з Полтавщини виявився абсолютно провальним: в обох матчах «Декопсан» переміг з рахунком 3:0.

Та це, як виявилось, стало не найбільшою прикрасою для решетилівської команди й українського спорту загалом. Скандал спричинили три її ключові гравці, які скористалися поїздкою, щоб залишитися за кордоном. Це 27-річний Андрій Оробко, 33-річний Дмитро Шаврак та 25-річний Руслан Осипенко.

У коментарі бельгійському виданню KW волейболісти пояснили, що вирішили не повертатися в Україну, бо не хочуть воювати. Зокрема, уродженець Сум Дмитро Шаврак заявив, що йому нікуди повертатися, оскільки внаслідок російських обстрілів втратив житло в рідному місті. Він сподівається знайти за кордоном нову команду, але якщо це йому не вдасться, то залишить волейбол. Утім спортсмен висловив сподівання, що після війни зможе повернутися не просто в Україну, а й у «Решетилівку».

«Ми любимо свою країну, тому обов'язково хочемо повернутися. Більшість людей також розуміють наш вибір... Але я не хочу ризикувати та воювати», — наголосив Шаврак.

Інший волейболіст-втікач Андрій Оробко пояснив свій крок бездіяльністю керівництва клубу: «Коли ми їхали на єврокубковий матч до Бельгії, на кордоні нашого ключового гравця забрали в ТЦК. Клуб не зміг нічого вдіяти... До цього ми їздили на матчі на Фарерські острови, і цей гравець говорив ще тоді, що не поїде, оскільки має проблеми з військово-обліковими документами. Керівництво обіцяло владнати це питання, втім він відмовився їхати, і його оштрафували. А після гри в Данії керівництво клубу забрало наші закордонні паспорти й просто зникло».

Після цієї крадіжки вони з напарником пішли у поліцейський відділок і заявили про викрадення паспортів. Їм не змогли нічим допомогти, окрім того, що дали папери, які підтверджують, що в них немає закордонних паспортів.

Решетилівські втікачі у Бельгії.
Фото — Фото KW.be

«Крадіжка наших паспортів, відсутність головних гравців, проблеми з проживанням у самій Решетилівці через постійні відключення світла в холодний час і багато іншого вплинуло на наше рішення», — заявив Оробко. І висловив сподівання на те, що Трампу вдасться зупинити війну. Але до того повертатися в Україну він не бачить сенсу. «Не хочу воювати, я для цього не створений... Я можу краще підтримувати нашу країну через фінансові внески, які я роблю, ніж тиняючись в окопах», — сказав він в інтерв'ю виданню «Трибуна».

Третій гравець «Решетилівки», блокуючий Руслан Осипенко, залишив свій клуб по дорозі в Бельгію, у Польщі, під час зупинки автобуса.

Журналіст інтернет-видання «Полтавщина спорт» попросив прокоментувати інцидент директора клубу Сергія Котьмана.

«Хлопці вчинили, м'яко кажучи, не покращили. Вони самовільно залишили розташування команди, чим дуже нас підвели. По-перше, команда втратила ключових гравців, а по-друге, це просто негарно. Ми представляли Україну на міжнародній арені, де, навпаки, треба показувати згуртованість, стійкість та наші кращі якості, а в підсумку вийшла ось така ситуація».

Як тільки команда повернулася в Україну, я написав листи в Міністерство сім'ї, молоді та спорту й доповів про інцидент. Поки що не знаю, які санкції на нас чекають. Клуб готовий співпрацювати і з Міністерством сім'ї, молоді та спорту, і з правоохоронними органами. Що можна сказати точно: якісь матчі української Суперліги тепер будуть для нас складнішими», — сказав пан Котьман.

Він заперечив, що відбирав у гравців закордонні паспорти, і не розуміє, про яку «бездіяльність» говорять спортсмени-ухилянти.

КРИМІНАЛ

«Вчьоних» побільшало

Професор полтавського вишу з допомогою спільників допомагав за хабарі уникнути мобілізації

Затримання професора.

Ганна ВОЛКОВА

За повідомленнями Полтавської обласної прокуратури та УСБУ в Полтавській області, правоохоронці викрили професора одного з полтавських приватних вишів, який організував кілька схем ухилення від мобілізації.

За даними слідства, кілька тижнів тому підозрюваний отримав 2 тис. доларів США від громадянина, якому ТЦК вручив повістку. За цю суму викладач зробив йому довідку про фіктивне зарахування до аспірантури державного вишу, в якому він мав зв'язки, що надавало відстрочку від призову на військову службу.

У ході розслідування цього випадку було встановлено, що професор шукав серед свого оточення осіб, які намагалися ухилитися від призову. Він дійсно мав зв'язки з посадовцями одного з державних навчальних закладів, за сприяння яких допомагав військовозобов'язаним стати «паперовими» студентами денної форми навчання. Ухилянтів зараховували на навчання без складання іспитів, іноді задніми числами, або видавали фіктивні довідки про зарахування.

Окрім того, професор торгував довідками про непридатність військовозобов'язаних до військової служби за станом здоров'я. До цієї схеми він залучив лікаря-психіатра, який прилаштував осіб призовного віку на «лікування» в психдиспансер з метою подальшого списання з військового обліку за станом здоров'я.

Нетрудові доходи у готівці.
Фото — УСБУ в Полтавській області та Полтавської обласної прокуратури.

За місяці роботи і проживання учасників протиправних схем правоохоронці провели 15 обшуків. У ході комплексних заходів вилучено документи, що підтверджують протиправну діяльність, печатки різних установ та організацій, мобільні телефони, а в організатора — 116 тис. доларів, що дорівнює майже 5 млн у гривневому еквіваленті, отриманим незаконним шляхом.

Йому повідомлено про підозру в одержанні неправомірної вигоди за вплив на ухвалення рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави (ч. 2 ст. 369-2 КК України), що карається штрафом від 2 до 5,5 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Про те, чи пред'явлено підозри спільникам професора, офіційної інформації поки немає.

ПИЛЬНУЙ!

Гаряча зима

У холоди небезпечні ситуації в побуті та надворі виникають повсякчас

Шановні громадяни! З приходом холодів змінюються не лише погодні умови, а й зростають ризики виникнення надзвичайних ситуацій. Управління з організації пожежно-профілактичної діяльності в державних установах ГУ ДСНС України у м. Києві нагадує про основні правила безпеки, які допоможуть зберегти життя, здоров'я та майно.

1. Безпека при використанні опалювальних приладів

Слідкуйте за справністю опалювального обладнання. Використовуйте обігрівачі лише відповідно до інструкцій. Не залишайте обігрівачі ввімкненими на ніч або без нагляду, це збільшує ризик виникнення пожежі.

2. Чистка димоходів та вентиляційних каналів

У приватних будинках перед початком опалювального сезону обов'язково очищайте димоходи та вентиляційні канали. Накопичення сажі може призвести до займання, а погана вентиляція збільшує ризик отруєння чадним газом.

3. Пильність на дорозі

В осінньо-зимовий період погодні умови часто змінюються. Дороги стають слизькими через дощі, мороз і ожеледь. Дотримуйтеся безпечної швидкості, збільшуйте дистанцію між транспортними засобами і завжди будьте уважними за кермом.

4. Перша допомога при обмороженні

Не забувайте одягатися відповідно до погоди, щоб уникнути обмороження. Якщо ж виникла небезпека обмороження, негайно зверніться до лікаря. Ні в якому разі не намагайтесь швидко відігрівати уражені місця гарячою водою або іншими засобами — це може погіршити ситуацію.

5. Дбайте про літніх людей та дітей

Осінньо-зимовий період особливо небезпечний для літніх людей та дітей. Допомагайте їм дотримуватися правил безпеки і стежте, щоб вони були достатньо тепло одягнені.

Безпека кожного з нас залежить від уважного ставлення до правил. Бережіть себе та своїх близьких!

ПЕРЕДПЛАТА-2025

Бойова газета героїчної нації

Триває передплата на «Україну молоду» на наступний рік

«Україну молоду» у своїх відгуках і читачі — як зі столиці, так і з глибинки, — і колеги-журналісти оцінюють як головну національну газету держави. Редакція «УМ» і надалі намагатиметься бути гідною такої високої оцінки і вашої уваги, шановні читачі.

Нині триває передплата на 2025 рік. Оформити передплату можна у відділеннях поштового зв'язку, в операційних залах поштамтів, у пунктах приймання передплати, на сайті ПАТ «Укрпошта» www.ukrposhta.ua, ДП «Преса» www.presa.ua, як за електронною версією Каталогу видань України «Преса поштою», так і за друкованим Каталогом видань «Преса поштою».

До наших постійних читачів ми традиційно звертаємося: якщо ви багато років передплачуєте «Україну молоду» — порадьте передплату і своїм родичам, друзям, сусідам, знайомим.

Передплатна вартість «України молоді» на 2025 рік:

на місяць — 82 грн.,

на квартал — 246 грн.,

на півріччя — 492 грн.,

до кінця року — 984 грн.,

Передплатний індекс — 60970

«Укрпошта» додатково за саму процедуру оформлення передплати бере 20 грн.

«Україну молоду» можна прочитати в усьому світі через партнерську мережу PressReader

Костянтин РОДИК

«Концептуальна фотографія» (К.: Creative Publishing, 2024) — один з найбільш по-дизайнерському вишуканих альбомів останніх років: поєднання класичної великоформатної презентації фото і коментарів, яких явно потребує підзаголовок «Сучасні фотографічні експерименти з техніками та образами». Коментаторка і видавчиня Люсія Бондар значить: «Сучасна концептуальна фотографія from Ukraine... пронизана свободою і фантазією... сексуальністю й чуттєвістю... — нині формує цілий напрям у світовому мистецтві». Не аж так добре знаю нинішню західну фотографію аби пристати на цей сміливий присуд (а звісно, хочеться), проте щиро свідчу: більшість приміщених тут світлин справді вражають своєю оригінальністю.

Британський дослідник Іан Гейдн Сміт у «Короткій історії фотографії» (Л.: Видавництво Старого Лева, 2022) коротко формулює суть поняття: «Концептуальна фотографія досліджує ідеї». Ще один тамтій критик, Віктор Бергін, навіть написав книжку з промовистою назвою: «Фотографія, що мислить» (1982). А професорка історії та теорії фотографії Мері Ворнер Маріен, міркуючи над концептуальністю, говорить про те, «якою може бути фотографія без призначення висвітлювати, повчати чи надихати... Виключно продукт розуму» (100 ідей, що змінили фотографію. — К.: ArtHuss, 2023).

Зараз такі погляди на мистецькі межі фотографії (радіше — на її безмежність) усталилися, але не так уже й давно панувала протилежна точка зору, оперта на філософський авторитет Ролана Барта, котрий наполягав, що «у Фотографії подія ніколи не виходить за рамки заради чогось іншого» (Camera Lucida. Нотування фотографії. — Х.: Музей Харківської школи фотографії, 2022). Тепер видно, що метр помилявся. Та й у самому тому славетному есеї Барт фіксує невідрефлексовану ним «напругу невимовленого, що рветься висловитися».

Оце воно. Те, про що пише співавтор «Conceptual Photography» Сергій Мельниченко: «Концептуальна фотографія — це не про саму фотографію як візуальний інструмент, а про емоційні стани... Робити те, що ми хочемо і як ми хочемо». І далі — припущення стосовно вибуховості представленого у книзі феномену: «Можливо, це відбувається тому, що це певне внутрішнє відчуття, що завтра може не статися». Тобто — через війну. Й кої подивитися на наш альбом з цієї перспективи, перед нами — галерея чи не найнапруженіших свідчень (з-поза меж поля бою).

Ось фотографка Лі Білецька, яка була під окупацією в Херсоні, із серією «Як це відчувається?» (стандартне запитання психоаналітика). Поверх фото скульпчної жінки на підлозі порожньої кімнати нанесено «тюремний календар» — риски-дні, перекреслені групами. Інша світлина — бюст, задрукований іншим негативом, що ніби роз'їдає груди невідомою хворобою. Ще одна: на плиті паре каструля, в окріп опущена нечутлива рука.

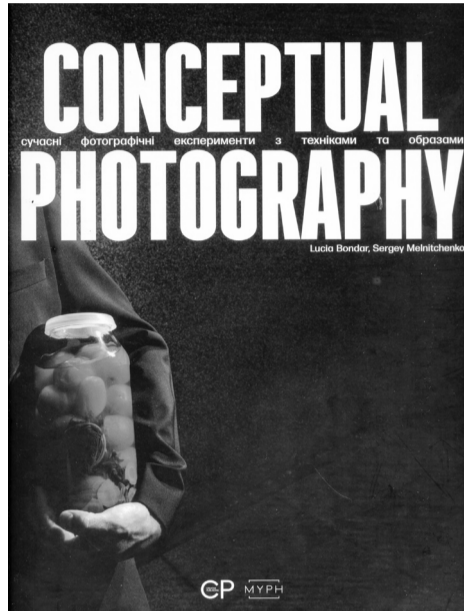
Психоаналітичних рефлексій у книжці чимало. Світлина Олени Морозової — ніби моментальні спалахи жаху в підсвідомості — могли би правити за ілюстрації до Фройдівського «Тлумачення сновидінь». Як і фотографії Яни Григоренко, котра тлумачить свою серію «Тривожна краса»: «Про передчуття бід... Передчуття лиха — мій спосіб мислення... Це емоційно виснажлива гра, в яку я не вмю не грати». А де слово «передчуття» — там мимовільна згадка про чи не найвідомішу картину Далі. Мимохіть вгадуються і його колеги-класики; наприклад, у знімках Поліни Шумячер — Магітт і де Кіріко («як душа виглядає, коли покинула тіло і стала вільною»).

Світлина-тіні емігрантки з Донецька Наталі Філатової — ніби «ключі від квартири, що вже не існує». Одесит Саша

ВІЗИТІВКА

Фотографічний шок

завдовжки у три книжки

Колодін пояснює свій проект «Тотальне споглядання» як «пошук життєвого балансу в умовах війни». А одному з персонажів чернігівки Олі Коваль — і споглядати нічим: на місці голови — обгоріла діра. Вічна символіка безсмертного сюрреалізму.

Коли стилістика Мілі По з її «трансформаціями трансцендентних станів» — сюрреалізм чистої проби, то вичаковування «магічного» світла в роботах Ірини Кабиш, Олени Лемберської чи Ксенії Петровської більше нагадує візуальні експерименти сучасного горор-кіна, як і мультиекспозиційні портрети Олександра Савчука. Вероніка Моль своїми неконвенційними «виходами за межі білої рамки знімка» вочевидь підважує вищеведену пуританську тезу Барта. А Єва Гольц, «оживлюючи» дитячі іграшки у вигорілій після ракети київській квартирі, несподівано жорстко інтерпретує прийом-фішку метра фешн-фото Гельмута Ньютона («за допомогою манекенів я зумів створити сміливі реалістичні картини для французького Vogue, коли використання живих моделей було би надто ризикованим»).

Серія самого упорядника альбому Сергія Мельниченка під назвою «Гатуювання війни» — так само суворий парафраз на уже класичну серію Р. Пятковки 1980-х років «Ігри голів», де на моделях через проектор сфокусовані слайди советських пам'ятників, парадів і демонстрацій (див.: Роман Пятковка. Квартира 20. — К.: Артбук, 2017). Тепер-от на нас проєктується рашистська символіка бомбових руїн.

2018-го Мельниченко створив фотосхоло, нині добре знану завдяки книжці «МУРФ/Молода Миколаївська Фотографія» (К.: Родовід, 2022). До викладання залучив відомих українських (включно з харківським класиком Пятковкою) і навіть зарубіжних фотомайстрів. Курс пройшли три сотні студентів з різних кутків України та з еміграції. Як пише Мельниченко, після 24.02. студентів у школі стало тільки більше. Близько сотні випускників — активні гравці сучасного мистецького процесу. Саме вони представлені у фотокнигах «Conceptual Photography» та «МУРФ».

У виданні «МУРФ» війна ще не домінує, як у наступному альбомі, але вже у фокусі. Проект Анни Білецької «Між життями» — про еміграцію: «Як бояться нас, емігрантів, та того, чи не порушимо ми їхнє безтурботне життя. А ми, зі своїми страхами та болем в очах, намагаємося вдавати з себе таких самих щасливих місцевих жителів, щоб не виріз-

нятися у натовпі. Проте з настанням темряви можемо ставати собою, поки ніхто цього не бачить». Розпач, що випаровується з мороку цих фотографій, нагадує найтемніші твори Кінга. Так само, як і довоєнний фоторотор Олени Морозової або містичні пейзажі рідного села Ксенії Петровської. Та й серію Лесі Теслі «Відчуття тепло», знята кризь тепловізор, неважко уявити ілюстрацією до якоїсь Кінгової книжки.

Отже, сюрреалізму тут також доста. Бачимо раніші роботи Мілі По (псевдо Людмили Познянської) — так само непроминальні, як і пізніші, репродуковані у «Conceptual Photography». Полонить увагу цілком сюрреалістичними експериментами з композицією та кольором Євген Заєць у циклі «Безсоння». Наталі Агрязкова вибудовує цілий сторітелінг «Дебют» — «про підсвідомість мого сина-шахіста». Коментуючи свої знімки, Антон Малиновський зізнається: «Ти наче вигулюєш свої архетипи... свою темну сторону».

Є тут і цілком реалістичні зовні світліни, які, проте, більше приховують, аніж наświetлюють. Приміром, Олеся Саєнко вибудовує «псевдодетективну історію, яка почалася з архівного відео з дівчиною... Мій мозок породив легенду про те, що дівчина зникла і я маю взяти на себе роль детектива, щоб відшукати її. Знімки — це свідчення, документація речових доказів». Або от серія Владислави Соловйової «Інфантильність» — авторка трактує це поняття як синонім свободи: «Відсутність страху бути дитиною робить людину по-справжньому вільною».

Зрештою позирного реалізму не бракує і в «Conceptual Photography». Володимир Демків знімає хмари: «Фотосесія, яка запрошує нас досліджувати світ безмежних можливостей і необмежених подорожей... нестримної сили та нескінченності... краси і крихкості світу». Здавалося б, просто-банально. Проте ця тема хвилює фотомайстрів уже сто років поспіль — від славетної серії Альфреда Стігліца «Еквівалент» кінця 1920-х.

Або ось цілком «документальна» серія Артема Гумілевського «Нова релігія», що провокує геть несподівані міркування: «Звичайне українське село, розташоване глибоко в сільській місцевості, перетворюється на місце, де соціальні мережі стають новою формою релігійного вірування, основою для спілкування, пошуку сенсу та визначення цінностей у житті мешканців».

Слово «несподівані» найбільше пасує всім проявам обох рецензованих книжок. За формою «МУРФ» є, радше, артбуком, ніж класичним альбомом, — починаючи з обкладинки: біле тиснення назви по білому, яке читається лише у скісному ос-

ЧОМУ ЦЕ НЕ ПОВИННО БУТИ У ФОКУСІ
ДЖЕКІ ГІГІНС
ДОСТУПНО ПРО СУЧАСНУ ФОТОГРАФІЮ
ArtHuss

вітленні. Дизайн видання — фотомисткині Катерини Лесів. Вона ж — його упорядник (спільно з С. Мельниченком) та вправна інтер'юєрка (тобто, знає, що питати, а відтак спокушає співрозмовників на відвертість). У мистецькій номінації рейтингу-2022 фігурувало дев'ять фотокниг. «МУРФ» пропустив уперед лише авторську антологію Мстислава Чернова «Незалежні. 100 найвизначніших фотографій сучасної України» (К.: Саміт-Книга).

У цій статті велика кількість мало-відомих широкому загалу імен, проте їх варто занести до оперативної пам'яті, бо вони вже встигли здивувати навіть ерудованих глядачів і, з усього судячи, робитимуть це й надалі.

Насамкінець годилося б повернутися до початкової оптимістичної тези стосовно конкурентності української концептуальної фотографії. Тим більше, що маємо новинку, яка саме про нинішню напругу на цьому мистецькому кластері: Джек Гігінс, «Чому це не повинно бути у фокусі» (К.: ArtHuss, 2024). Тут — доступно-переконаливо про те, чому фотографії, які попервах сприймалися за девіації, формальні й технічні збочення, — нині трактуються за високі досягнення. Бо, значить авторка, усі ці експерименти «скоріше стосуються емоцій, ніж реальності» (як, до речі, зазначено і в нашій «Conceptual Photography»). Ба більше — Гігінс наводить геть провокативну думку однієї популярної нині фотографіні: «Це не фотографія. Мають вигадати інше слово для того, що робить молоде покоління фотографів».

Та, оскільки місця на газетній шпальті уже не лишається, про цю варту пильної уваги книжку — іншим разом. ■

Григорій ХАТА

У вітчизняному спорті не раз траплялося так, що боротьба за владу в спортивних федераціях виходила за межі регламенту. Між претендентами розгоралися конфлікти та починалася судова тяганина, що унеможлилювало спокійну передачу повноважень та впливало на життєдіяльність профільного господарства. Зрештою, переможцем у таких баталіях виходив той, чия кандидатура приймала та затверджувала Міжнародна федерація.

Так сталося й у баталіях за крісло президента ФХУ. Попри категоричну незгоду на той час чинного очільника федерації Георгія Зубка з підсумками вересневого позапланового звітно-виборчого конгресу, на якому новим керманічем ФХУ було обрано президента ХК «Кременчук» Сергія Мазура, саме прізвище останнього згодом почало фігурувати в офіційних документах Міжнародної федерації хокею на льоду.

Зрештою, кілька місяців боротьби, котру намагалася вести команда Зубка, завершилися тим, що він оголосив про складання й передачу повноважень.

«Я більше не очолюю національну Федерацію. Група людей, яка за пів року до запланованих виборів розгорнула безпринципну кампанію дострокової зміни влади, дотиснули своє через офіційний реєстр (Міністерства юстиції України). Від цього постраждав не я. Не моя команда. Постраждав хокей. Однак ми не будемо перешкоджати, передамо справи», — повідомив на своїй сторінці у фейсбуці Георгій Зубко.

А під час боротьби за президентське крісло під питанням опинилося проведення чемпіонату країни. Утім доводити ситуацію до крайнощів протидіючи сторона не стали й після кількатижневої затримки турнір таки розпочався. Його учасники — столичні «Сокіл», «Крижинка» та «Київ Кепіталз», а також «Кременчук», «Шторм-Одеса» та херсонський «Дніпро» — досить швидко набрали хід, і після зіграних семи турів вималювалася відносно чітка картина. Уже зараз тут детально простежується четвірка претендентів за чемпіонський титул та пара аутсайдерів, котрі набиратимуть очки хіба що в очних дуелях.

У боротьбі за «золото» є явний фаворит, хоча і не йдеться про чинного чемпіона країни — «Сокіл».

На старті сезону «соколята» зіштовх-

ХОКЕЙ

Гра без загострення

У хокейній федерації України після кількох місяців невизначеності розв'язалося президентське питання

Попри кадрові проблеми, «Сокіл» розгромом завершив поєдинок проти «Крижинки». Фото з сайту hcsokil.com.ua.

нулися з серйозними кадровими проблемами, і наразі закрити некомплект подекуди випадає 16-річним юнакам.

При цьому на гру восьмого туру проти «Крижинки» очільнику «Сокола» Олегу Шафаренку так і не вдалося закрити всі наявні позиції і його команда діяла з двома кадровими «прогалинами».

А от «Крижинка», котра заявила в чемпіонат в останній момент і включилася в змагання на тиждень пізніше за інші клуби, взагалі в цій грі діяла лише двома ланками.

Відтак грали проти фаворита на рівних хокеїсти «Крижинки» лише в першій третині матчу (0:1). Коли ж їхні сили відчутно впали, «соколята» в кожному з наступних двох періодів закину-

ли у ворота опонента по три шайби й забезпечили собі велику перемогу — 7:0.

У нинішньому сезони учасники ЧУ зіштовхуються з додатковими перешкодами. Одні мають складнощі з кадрами, інші говорять про фінансові негаразди, треті акцентують увагу на давніх проблемах із суддівством.

«Сезон 2024/2025 є досить непростим для всіх клубів, які беруть участь у хокейних змаганнях. На відміну від попереднього року команди за свій коштів організують домашні матчі й у тому числі в повному обсязі сплачують за арбітраж. Утім ми вкотре стикаємося з однією й тією самою ситуацією. Зважаючи на рівень арбітражу в попередньому сезоні та відсутність жодного бажаного представників суддівського корпусу

ТАБЛО

Чемпіонат України. Найцікавіші результати.
«Крижинка» — «Сокіл» — 0:7, «Київ Кепіталз» — «Сокіл» — 1:2, «Сокіл» — «Кременчук» — 4:3, «Кременчук» — «Шторм» — 6:3, «Кременчук» — «Дніпро» — 9:0, «Київ Кепіталз» — «Кременчук» — 3:0, «Кременчук» — «Крижинка» — 16:0, «Крижинка» — «Шторм» — 1:10, «Шторм» — «Сокіл» — 4:1.

Турнірне становище після семи турів:

«Шторм-Одеса» — 17, «Київ Кепіталз» — 15, «Сокіл» — 13, «Кременчук» — 12, «Дніпро» — 3, «Крижинка» — 0.

змінювати свій підхід до роботи, керівництво ХК «Київ Кепіталз» заявляє про призупинення оплати роботи арбітрів на домашніх матчах нашого клубу та ХК «Крижинка» (це фарм-колектив «містятян»), — про таке йдеться в повідомленні «Кепіталз» на його офіційному сайті.

Турнірна дистанція в чемпіонаті невеличка й вочевидь краще її подолає той, у кого цих проблем у сезоні буде найменше. «Шторм» та «Кременчук» у цьому контексті виглядають переконливіше за своїх конкурентів. Одеський колектив хоч і має статус дебютанта елітного дивізіону, вже виграв національний Кубок і впевнено лідирує в чемпіонаті. А «Кременчук» — чинний віцечемпіон країни — єдина наразі команда в лізі, котрій удалося переграти «Шторм». Можна припустити, що саме ці два колективи й вестимуть боротьбу за перемогу в «регулярці» й, зрозуміло, розглядатимуться як ключові претенденти на перемогу в «плей-оф». Утім навіряд чи «Сокіл» без зусиль складе чемпіонські повноваження. Очевидно, що найгарячішою в сезоні може вийти боротьба за місця в «золотому» фіналі, адже на дві вакантні позиції претендують одразу три чи й узагалі чотири серйозні команди. ■

БІАТЛОН

У гонках особистих і естафетних

Українські біатлоністи з новими надіями розпочинають передолімпійський сезон Кубка світу

Олексій ПАВЛИШ

До офіційного старту нового біатлонного сезону залишаються лічені дні — вже 30 листопада відбудуться перші гонки на етапі Кубка світу у фінському Контіолахті. У рамках першого етапу пройдуть дві змішані естафети, короткі індивідуальні гонки, а також спринти і масстарт.

Напередодні тренери української чоловічої і жіночої команд Надія Белова та Микола Зоц назвали остаточний склад збірної на етап у Контіолахті. За підсумками минулого сезону чоловіча команда втратила одну квоту в особистих гонках Кубка світу, тому не може випустити на старт більш ніж чотирьох біатлоністів.

До Фінляндії поїдуть Дмитро Підручний, Антон Дудченко, Віталій Мандзин, Богдан Цимбал та Артем Тищенко. Склад команди Надія Белова сформулила за підсумками контроль-

них стартів. Так, капітан збірної Дмитро Підручний, який тренується за індивідуальною програмою під керівництвом Юрая Санітри, фінішував 25-м у спринті на відкритому чемпіонаті Норвегії у Шушені.

Натомість виграв передсезонну гонку у шведському Ідре Віталій Мандзин, від якого після медалей рівня ЧС і ЧЕ в юніорах тепер чекають покращення результатів і на дорослому рівні. Мандзин, попри два промахи, тріумфував у короткій індивідуальній гонці, випередивши господаря подаря змагань Еспера Неліна на 44 секунди.

Серед решти біатлоністів «синьо-жовтих» найкращим в «індивідуалці» став Антон Дудченко — сьоме місце. 14-те, 15-те і 16-те місця посіли Богдан Цимбал, Руслан Ткаленко і Денис Насико відповідно.

А в жіночій команді першою до складу потрапила Христина Дмитренко — її прізвище Микола Зоц назвав ще перед вирішаль-

ними контрольними гонками. Крім Дмитренко, до списку збірної на перший етап у Контіолахті додалися ще п'ять біатлоністок: Юлія Джима, Анастасія Меркушина, Олена Городна, Анна Кривонос, Олександра Меркушина.

Прогнозовано до складу на перший етап не потрапила Ірина Петренко. За словами Зоца, біатлоністка не встигла відновитися після перелому ноги, якого зазнала ще перед літнім чемпіонатом світу.

«У чоловічій збірній заміна тренера була, швидше, вже потребою. Як на мене, призначення Надії Белової — це оптимальний варіант. Що стосується дисципліни, то це те, що потрібно було чоловічій команді зараз. Результати пішли на спад та тривалий час позитивних змін не було. Потрібно було міняти тренера. Не приховуватиму, ми вели також переговори з іноземними тренерами, але, з огляду на воєнний час, обмежене фінансування, призначення Белової — найкраще рі-

Дмитро Підручний перед цим сезоном перейшов на тренування за індивідуальною програмою.

Фото: Федерація біатлону України.

шення. Спеціалістів такого високого рівня, як Надія, практично немає в Україні. Вірю, що спортсмени це оцінять і разом вони покажуть результат! Потрібно повертати квоту», — поділився очікуваннями віцепрезидент Федерації біатлону України Андрій Дериземля.

«Завдання на сезон — виступити якнайкраще. Ми не команда того рівня, щоб говорити за медалі в кожній гонці, але хотілося б. Основне завдання — сформува-

ти кістяк команди, боєздатну естафетну команду до Олімпійських ігор. Звичайно, щоб це було, треба переважно бути десь тут, нагорі. Думаю, що ми можемо гідно і в естафетах виступати, і в особистих гонках, тому не було в нас таких завдань за медалі, але, думаю, якщо ми робимо порівняння з минулим сезоном, то ми зробили крок уперед, це вже буде крок назустріч гідним результатам», — назвав цілі тренер жіночої команди Микола Зоц. ■

Віталій Миколенко
захисник ФК «Евертон» (Англія) та національної збірної України

«Ми добре завершили цей цикл Ліги націй, хоча й не ідеально».

Григорій ХАТА

Уже не раз національна збірна України з футболу відклала вирішення принципових у турнірному плані питань на останній момент. Ситуацій, де все трималося на волосині, можна пригадати чимало. І ось знову найкращим вітчизняним футболістам випала місія з порятунку свого реноме. У матчі заключного туру групового етапу Ліги націй, проти Албанії, підопічним Сергія Реброва довелося рятуватися від вильоту в третій за силою дивізіон цього турніру.

Перевірити себе

Зібратися з силою та духом «синьо-жовтим» таки вдалося. Мінімальна гостьова перемога над албанцями не тільки убезпечила українську збірну від прямого пониження в класі. Завдяки перемозі лідера групи, чехів, над командою Грузії колектив Сергія Реброва в турнірній таблиці стрибнув одразу на дві позиції. А розмінюючи четверте на друге місце в квартеті, вітчизняні «збірники» кардинальним чином змінили вектор свого руху. І в одну мить замість дрейфу в напрямі дивізіону С (а посівши третє місце в групі, українським футболістам довелося б грати перехідні матчі з однією з чотирьох збірних, котра другою завершила свій груповий турнір у Д-3 Ліги націй) тепер вони мають можливість потрапити до найсильнішої когорти турніру.

Навесні Реброва та Ко чекають стикові матчі зі збіркою Бельгії, котра свій груповий турнір у дивізіоні А Ліги націй-2024/2025 завершила на третій позиції, відставши одразу на дев'ять очок від пари переможців квартету — Франції та Італії.

«Жереб — це завжди виклик, особливо коли йдеться про команди такого рівня, як збірна Бельгії. Ми добре знаємо цю команду, адже вже зустрічалися з нею на Євро-2024, тож маємо уявлення про її стиль гри та сильні сторони. Безумовно, це буде непросте протистояння. У плей-оф Ліги націй за право виходу до дивізіону А немає слабких суперників. І Сербія, і Бельгія, й Угорщина, і Шотландія — це команди елітної групи. Тому сприймаємо кожен матч із такими суперниками як можливість перевірити себе і зробити крок вперед», — наголосив Сергій Ребров.

Що сказати, з чотирьох можливих варіантів українській збірній, здається, випав найскладніший. І хоча легендарний Леонід Буряк, коментуючи майбутнє протистояння української збірної з бельгійцями, наголошує на тому, що «синьо-жовті» можуть переграти будь-яку збірну, здолати уперту збірну Бельгії команди Реброва буде дуже непросто.

Можна зауважити, що збірна України — це команда на строю. Іншою особливістю «синьо-жовтих» є той факт, що їм неймовірно складно грати два спарені в часі поєдинки. Дуель з бельгійцями, з якими, до слова, на Євро-2024 вітчизняні збірні розписали суху «мирову», вимагатиме від підопічних Реброва максимальної викладки.

Якими ж будуть на той час (20-го та 23 березня 2025 року) пріоритети та готовність «си-

■ ФУТБОЛ

Мотивація і настрої

Збірна України побореться за місце в найсильнішому дивізіоні Ліги націй, а «Динамо» стало одноосібним лідером національного чемпіонату

■ ТАБЛО

Чемпіонат України. Прем'єр-ліга. 14-й тур. «Карпати» — «Колос» — 1:0, «Ворскла» — ЛНЗ — 2:0, «Динамо» — «Чорноморець» — 3:1, «Шахтар» — «Ангелець» — 6:0, «Оболонь» — «Кривбас» — 0:1, «Верес» — «Олександрія» — 1:1, «Рух» — «Лівий берег» — 1:0, «Полісся» — «Зоря» — 1:1.

Лідери: «Динамо» — 35 (13 матчів), «Олександрія» — 33 (13), «Шахтар» — 29 (13), «Полісся» — 23 (13), «Кривбас» — 22 (123), «Карпати» — 21, ЛНЗ — 18, «Рух» — 18 (13).

Ліга націй. Дивізіон В. Група 1. 6-й тур. Албанія — Україна — 1:2, Чехія — Грузія — 2:1.

Підсумкове становище: Чехія — 11, Україна — 8, Грузія, Албанія — 7.

ньо-жовтих», сказати важко. Звісно, потрапляння до дивізіону А Ліги націй — це чудова перспектива, утім для реалізації цієї нагоди потрібно докласти максимум зусиль. При цьому в УАФ уже не раз заявляли, що основний фокус уваги тренерського штабу збірної України зосереджений на успішному відборі на ЧС-2026.

Перенасичений календар

Хай там як, а останнім часом усе більше знаних функціонерів, тренерів та футболістів наголошують на тому, що змагальний календар у європейському футболі є аж занадто перенасиченим. Від того футболісти виглядають втомленими та стали більше схильними до травм.

«За сезон ми маємо близько 70 ігор. Це як в НБА, але в НБА чотири місяці перерви між сезонами, у нас же лише три тижні перепочинку, відтак у нас надовго залишаються травми», — акцентує свою увагу очільник «Манчестер Сіті» Хосеп Гвардіола. А його колектив нині переживає не найкращі часи: уперше за 18 років «МС» програв п'ять матчів поспіль.

Незадоволені насиченим графіком і президент «Реала» Флорентіно Перес. Він критикує новий формат Ліги чемпіонів, називаючи його незрозумілим, та знову агітує за альтернативу у вигляді Суперліги.

«В цьому сезоні ми можемо зіграти 82 матчі. Цей календар неабияк шкодить здоров'ю футболістів. УЄФА та ФІФА додали ще 14 власних матчів, а це майже два додаткові місяці. У мадридському «Реалі» за останні пів року одразу сім гравців зазнали травм хрестоподібних зв'язок», — наголосив Перес.

Якщо про складність та виснажливість ігрового графіку говорять у найзаможніших клубах світу, то що вже казати про значно скромніші проекти?

За таких умов багатьом наставникам і клубам доводиться визначати чіткі пріоритети. Приміром, у київському «Дина-

Після впевненої перемоги над «Чорноморцем» динамівці одноосібно очолили турнірну таблицю чемпіонату країни.

Фото з сайту fcdynamo.com.

Перемога в заключному матчі групового етапу ЛН дозволила збірній України піднятися з останнього на друге місце в квартеті.

Фото з сайту uaf.ua.

мо» дають чітко зрозуміти, що найголовнішим для них турніром нинішнього сезону є національний чемпіонат, а виступ у Лізі Європи (так само видозмінений, як і Ліга чемпіонів) — то справа другорядна. І дарма, що в активі «біло-синіх» у цих змаганнях досі немає ні забитих голів, ні здобутих очок. Головне, що динамівці продовжують лідувати в чемпіонаті України. А після того, як

«Олександрія» зіграла внічию в Рівному з «Вересом», їхнє лідерство в прем'єр-лізі стало одноосібним.

«Звісно, ми незадоволені таким результатом. Налаштуватися на гру потрібно завчасно. Тиждень про це говорили команді. Знали, що нам протистоятиме бойова команда, яка багато грає вертикально, яка шукає підбори. На жаль, не достукалися до хлопців. Дове-

лося знову говорити про це в перерві», — заявив після очкових втрат очільник олександрійців Руслан Ротань.

Наставник «Олександрії» знову нагадав, що на кожен матч футболісти потребують мотивації та налаштування. Утім завжди варто пам'ятати про рівень фізичних кондицій, від яких у сучасному футболі значною мірою і залежить підсумковий результат. ■

АКТОРИ І РОЛІ

Злети і падіння Денні ДеВіто

Шлях до успіху одного з найнестандартніших акторів Голлівуду

Марія ТКАЧЕНКО

Денні ДеВіто народився 17 листопада 1944 року в місті Ньюптон штату Нью-Джерсі. Його батьки були італійськими емігрантами з албанським корінням. Назбиривши грошей, батько відкрив свій більярдний клуб у сусідньому містечку Асбері-Парк, куди невдовзі й перебрався з сім'єю. Там же Денні й пішов до школи.

Згодом батьки стали все частіше звертати увагу на його низький зріст. Як виявилось, причиною цього була генетика. У шкільні роки Денні нерідко ставав об'єктом глузувань з боку однолітків, тож йому довелося покинути школу у віці 14 років і піти в католицький інтернат. Закінчивши інтернат у 1962-му, ДеВіто пішов стопаняти батька, який на той момент володів невеликим салоном краси. Він вивчився на перукаря і близько півтора року пропрацював у сімейному бізнесі, а в 1964-му вступив до Академії драматичних мистецтв у Нью-Йорку за відповідним профілем.

Курс навчання передбачав відвідування уроків акторської майстерності, саме на них викладачі й розглядали в ДеВіто величезний потенціал. 1966 року майбутній актор дебютував на театральній сцені культурного центру в Уотефорді, де й познайомився з Майклом Дугла-

сом. Окрилений першими успіхами, Денні подався до Голлівуду, але, зазнавши невдачі відразу на кількох кастингах, вирішив повернутися до Нью-Йорка. Тоді він зустрівся зі своєю майбутньою дружиною Реєю Перлман.

У 1970 році Денні дебютував у драмі «Тендітні мрії», а через рік отримав роль Мартіні в бродвейській постановці за романом «Пролітаючи над гніздом зозулі». 1978 року він пройшов проби на роль деспотичного диспетчера Луї Де Пальми в серіалі «Таксі». Серіал тривав п'ять сезонів і приніс ДеВіто безліч нагород, включно з «Золотим глобусом» та «Еммі».

Популярність Денні набирала обертів. 1984-го на екрани вийшла комедія «Роман з каменем». У ній актор зіграв роль контрабандиста на ім'я Ральф. У другій половині 80-х стався перелом у кар'єрі ДеВіто, в цей період у прокат вийшло багато фільмів за його участі, одним із яких була чорна комедія «Безжалюди люди». Герой стрічки — мільйонер Сем Стоун, який щиро радіє тій обставині, що його набридливу дружину викрали невідомі, оскільки й сам думав про фізичне усунення дружини. Ця роль принесла ДеВіто номінацію на «Золотий глобус». Того ж року виходить і його режисерський дебют — «Скинь маму з поїзда».

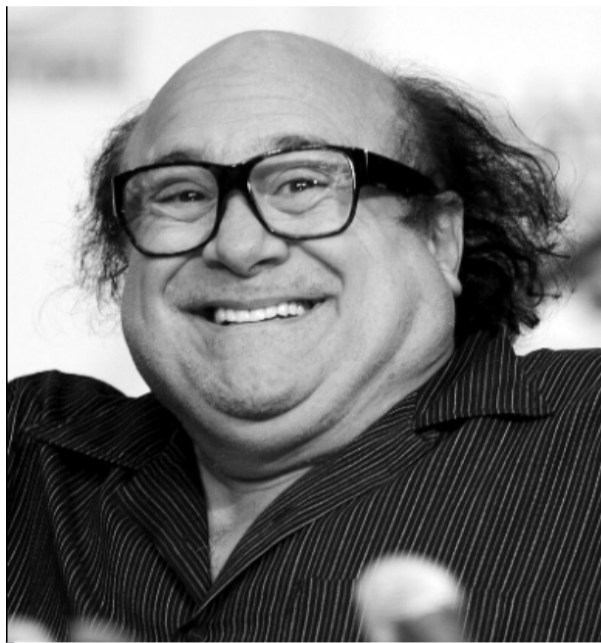

Фото з Вікіпедії.

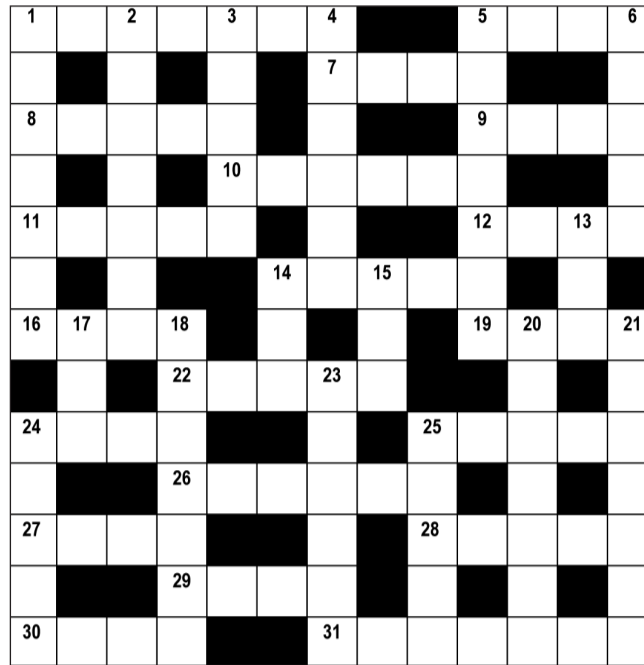
Картина отримала премію «Золотий екран» та кілька номінацій на «Золотий глобус», включно з акторською — для самого Денні.

Пік популярності ДеВіто припав на 1992 рік, коли вийшов на екрани «Бетмен повертається». Своім перетворенням на суперлиходія Освальда Кобблота на прізвисько Пінгвін він затьмарив усіх колег по майданчику. Після цього кар'єра актора плавно пішла на спад: ролей першого плану ставало дедалі менше, а кількість другорядних усе більше зростала. До ДеВіто тоді багато хто ставився як до списаного ветерана комедійного жанру.

Що цікаво, у 2001-му він отримав свою пер-

шу номінацію на «Оскар», але вже як продюсер біографічної драми про Ерін Брокович. Але все ж таки списувати актора було рано. У 2006-му стартував фільм «У Філадельфії завжди сонячно», в якому Денні відривається на повну в образі аморального Френка Рейнольдса. Його персонаж — цинічний ділок, що раз у раз відпускає брудні жарти і маніпулює всіма з метою отримання вигоди. Завдяки цій ролі акторська кар'єра ДеВіто знову стрімко пішла вгору. 2011 року він отримав зірку на Голлівудській алеї слави за внесок у розвиток телебачення.

Нещодавно Денні ДеВіто виповнилося 80 років. ■

КРОСВОРД ВІД МАЛАНКИ №48

По горизонталі: 1. Третє за величиною місто Кіпру, популярний курорт. 5. Давньогрецька богиня перемог. 7. Народне зібрання, демократична форма ухвалення рішень у Київській Русі. 8. Головний убір індійського раджі. 9. Старовинне британське місто, столиця Північної Англії. 10. Період історії людства, який тривав від 10-го до початку 3-го тисячоліття до н. е. 11. Поза в йозі зі скрещеними ногами. 12. Герой давньоіндійського епосу. 14. Широке жіноче пальто-накидка. 16. Мережа гіпермаркетів. 19. Підземне житло мишей, ховрахів та інших гризунів. 22. Оздоба на іконах з коштовного металу, що покриває майже все зображення, крім рук і обличчя. 24. Річка на Луганщині. 25. Прикріплений до державки мотузок або ремінець, яким поганяють тварин. 26. Частина окулярів, куди вставляються скельця. 27. Місто й порт у Великій Британії на березі протоки Па-де-Кале. 28. Жіноча частина ханського палацу. 29. Один зі стилів рок-музики. 20. Давня українська одиниця виміру площі поля. 31. Київський князь, вбитий князем Володимиром у боротьбі за престол.

чені наперед гроші. 4. Богиня ранкової зорі в стародавніх греків. 5. Елементарна частинка, яка входить до складу ядра. 6. Столиця Гани. 13. Укріплена стіна навколо замку. 14. Спеціальна споруда для захисту акваторії порту від хвиль. 15. Ім'я китобоя, героя роману Жуль Верна «20 тисяч льє під водою». 17. Перша частина назви острова, який до 1972 року називався Цейлон. 18. Велике озеро на кордоні США і Канади. 21. Кабардинська порода верхових коней. 23. Дерево, цвітіння якого було оспіване у фільмі «Дні Турбіних». 24. Пристрій, який дозволяє ловити інтернетні хвилі й відкриває гаджетам вихід до всесвітньої мережі. 25. Лікарська рослина, яка росте на болотах і в лісі. ■

Кросворд №47 від 20 листопада

По вертикалі: 1. Дитячий віршик, який став головною інтригою детективної повісті Агати Крісті «Десять негрів». 2. Азартна гра, один із головних атрибутів казино. 3. Випла-

ПРИКОЛИ

У темному провулку:
— Негайно віддай гроші.
— Немає.
— А якщо знайду?
— Та не знайдеш ти нічого — я всі гроші півгодини тому на пістолет витратив.

Професор повертається додому з відрядження і застає в ліжку дружину разом зі своїм колегою.
— І що ти мені скажеш?
— Як інтелігент інтелігенту? — уточнює колега.
— Так.
— Стукати треба.

— Тату, а де в нас ліхтарик?
— А навіщо тобі ліхтарик?
— На побачення йду.
— Я, синку, на побачення у твої роки без ліхтарика ходив.
— Ну й подивися, що ти в темряві вибрав.

Першачок приходиться зі школи 1 вересня і каже:
— У школу більше не піду.
— Чому?
— Писати я не вмію, читати теж. Так ще й розмовляти не дозволяють.

ПОГОДА

28—29 листопада за прогнозами синоптиків

Київ: хмарно, без опадів. Вітер північно-західний, 1-2 м/с. Температура вночі +1...+2, удень 0...+2. Післязавтра вночі 0...+1, удень +1...+2.

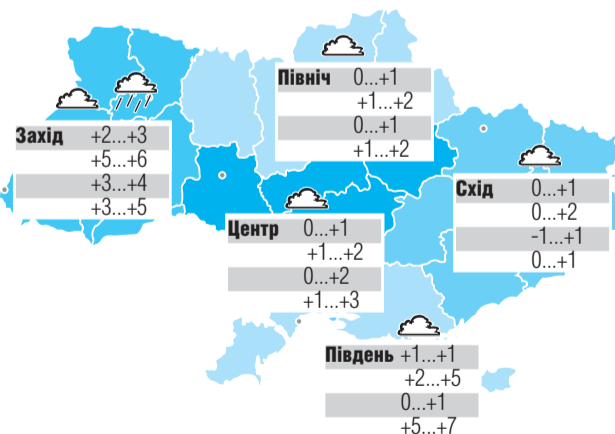
Курорти Карпат: хмарно, невеликий дощ.

Славське: вночі +1...+2, удень +1...+3.

Яремче: вночі -1...+1, удень +3...+5.

Міжгір'я: вночі +2...+3, удень +2+3.

Рахів: уночі +1...-3, удень +2...+4.

Передплатні індекси: 60970, 1555

Наша адреса:

03057, Київ, пр. Берестейський, 50

Електронна пошта редакції:

ukr.moloda@ukr.net

Рекламне бюро:

reklama-umoloda@ukr.net

Відділ реалізації:

0935171202

sale_umoloda@ukr.net

«УМ» в інтернеті: <http://www.umoloda.kyiv.ua>

Відділи:

економіки — wagner@ukr.net

культури, історії, суспільних проблем —

vsamchenko@i.ua

Україна молода

Редактор Михайло Дорошенко

Засновник і видавець —

ПП «Україна молода»

Свідоцтво про реєстрацію:

КВ №3386 від 29.08.98

© Дорошенко М.І., 2013

При використанні наших публікацій посилання на «УМ» обов'язкове.

Рукописи не рецензуються і не повертаються

Відповідальність за зміст реклами несе рекламодавець.

Комерційні публікації виходять під рубриками:

«Український виробник», «Позиція», «Банківська справа», «Фінансова експертиза», «Здоровенькі були!», «Це — працює!», «Знайомтеся — новинка», «Партнерство», «Програми», «Проекти», «Альма-матер», «Продукт», «Протистояння», «Вітасмо», «Любов і шана».

Матеріали із позначкою © друкуються на правах реклами

Газета друкується

у видавництві:

«МЕГА-ПОЛІГРАФ» — у Києві

Зам. 3009048

Верстка та виготовлення

фотоформ —

комп'ютерний центр

редакції «УМ»,

Газета виходить

щосереди

Тираж 58168

1234567890